

Ortadođu Araştırmaları Merkezi
مركز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

RAPOR 36
ARALIK 2021

IRAK'TA YARGI SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ VE TEMEL SORUNLARI

ADİL ZİNEELABDİN

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2021

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Yayınlanma Tarihi: 31 Aralık 2021

Ortadoęu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20

Eposta : info@orsam.org.tr

Fotoęraf : Anadolu Ajansı (AA), Shutterstock.

“Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5'inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir”

IRAK'TA YARGI SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ VE TEMEL SORUNLARI

Yazar Hakkında

■ Adil Zineelabdin

Lisans eğitimini 2012 yılında Kerkük Üniversitesi Hukuk Fakültesinde tamamlamış olan Adil Zineelabdin, yüksek lisans derecesini Gazi Üniversitesi Kamu Hukuku Ana Bilim Dalında "Birleşik Devlet Modeli ve Irak Uygulaması" başlıklı teziyle almıştır. Selçuk Üniversitesi Kamu Hukuk Ana Bilim Dalında doktoraına devam eden Zineelabdin'in birçok akademik makalesi bulunmaktadır. Aynı zamanda Zineelabdin ORSAM bünyesinde Türkmen Çalışmaları Biriminde araştırma asistanlığı yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

3 GİRİŞ

5 BAAS REJİMİ DÖNEMİNDE İRAK'IN YARGI YAPISI

7 2003 YILI SONRASI İRAK'IN YARGI YAPISI

11 FEDERAL YARGI ORGANI KURUMLARI

23 FEDERAL YARGI VE İKBY YARGI SİSTEMİ İLİŞKİSİ

25 İRAK YARGI SİSTEMİNİN TEMEL SORUNLARI

35 SONUÇ

37 EKLER

وإذا حكمتم بين الناس ان تحكموا بالعدل

GİRİŞ

1 921 yılında kurulan modern Irak devletinde ilk hukuk fakültesi (okulu), Osmanlı Devleti'nin dört hukuk fakültesinden biri olarak 1908 yılında Bağdat'ta kurulmuştur. Bu hukuk fakültesi ve İstanbul'da yetişen hukukçular modern Irak'ın yönetiminde etkin rol almışlardır. 1936 yılında Irak Başbakanı olan Hikmet Süleyman, Irak'ta kurulan hukuk fakültesinin müdürlüğünü yapmıştır. Modern Irak devletinin yargısı, tarihte bağımsız ve oldukça saygın olarak bilinmiştir. Devletin önde gelen yetkililerinin hukuk mezunu olması, Irak'ta hukuk ve yargının saygınlığını ve kutsallığını göstermiştir. Ayrıca Irak devleti, bölgede anayasa mahkemesine sahip olan ilk ülke olarak belirtilmektedir.¹ 1925 Anayasa-

si'nin 80. maddesinde Yüksek Mahkeme (anayasa mahkemesi) kurulması öngörülmüştür.²

Irak devletinde yargı gücü, ülkede meydana gelen askerî darbelerden (1936, 1958, 1963 ve 1968 darbeleri) ciddi anlamda etkilenmiştir. Ancak yargının büyük ölçüde bağımsızlığını kaybettiği dönem Baas rejimi dönemidir. Baas rejimi döneminde Irak yargısı, tamamıyla yürütme erkine bağlı olma sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Baas rejiminin yıkılmasının ardından ise ülkede başlayan siyasi istikrarsızlığın ve güvenlik istikrarsızlığının hâkim olduğu bir ortamda yargı kurumları bağımsızlığa kavuşmuş olmasına rağmen kaotik ortamdan yine büyük ölçüde etkilenmiştir. 2003 yılından sonra hukukun üstünlüğünün sağlanması için hukuki

¹ Firas Tarık Makkiye, Lamahat İstiratejiye Havla Kanun el-Mahkeme el-İtiyadiye el-Ulya el-İrakiye, el-Munzzama el-Arabiye Lilkanun el-Dustori, s. 7, International IDEA, 7 Nisan 2017, (Erişim Tarihi 10 Ekim2020).

² "1925 Irak Kanuni Esasi'si", *Meclis Kaza el-Ala*, (Erişim Tarihi 14 Ekim2020).

açından önemli adımlar atılmasına karşın hukuku uygulamakla yükümlü olanların üstünlüğü sorunu ortaya çıkmıştır. Irak siyasetinde nüfuz kazanan yetkililere karşı, hukuk kurallarının işleyişinde ciddi sorunlar söz konusu olmuştur. Bu durum Irak'ta uygulanmak istenen demokrasi tecrübesinin daha hiçbir şekilde uygulama alanı bulmamasından ve iktidara gelen siyasi partilerin demokrasi anlayışını sindirmemiş olmalarından kaynaklanmıştır. 2003 yılından bu yana iktidarı kontrol etmek için demokrasiyi bir araç hâline getirmek isteyen siyasi güçler, yargıyı etkilemek için çeşitli yollar denemiştir. Ayrıca siyasi sürece hâkim olan siyasi partiler arasındaki rekabet genel olarak devletin temel kurumlarına olumsuz yansımıştır. Yargı kurumları da ülkedeki siyasi rekabetten olumsuz bir şekilde nasibini almıştır. Bilindiği üzere demokratik ülkelerde devlet, gücünü yargıdan alır. Bu nedenle yargı kurumlarının sahip olması gereken üç temel özellik bulunmaktadır. Bu üç özellik veya ilke; bağımsızlık, dürüstlük ve liyakat ilkeleridir. "Önce Allah sonra Yüksek Mahkeme" ve "Berlin'de Hâkimler Var" sözleri, yargı teşkilatının hukuk kurallarını uygulayarak keyfilğin önüne geçilmesi açısından bir devletteki önemini gözler önüne sermektedir.³

Yargı bağımsızlığının hukuk devletinin temeli ve insan haklarının güvencesi olması nedeniyle 2005 Irak Anayasası'nda yargı bağımsızlığına önemle vurgu yapılmıştır. Ayrıca 2005 Anayasası yargı kurumlarının bağımsızlığını sağ-

layacak bir şekilde düzenlenmesine rağmen Irak yargı kurumlarının tamamıyla bağımsızlığından bahsetmek oldukça zordur. Bu nedenle yargı bağımsızlığının yeterli bir şekilde olmaması dolayısıyla Irak'taki mevcut siyasal sistemin doğasına bakılmaksızın özgürlüklerin güvenceli olmadığını söylemek yanlış olmaz.

Irak gibi zengin bir ülke halkının yoksulluk içerisinde yaşamasının yanı sıra elektrik, temiz su, işsizlik ve yolsuzluk gibi temel kamu hizmeti eksikliği sorunların taban yapması, adalet ve yargının tartışılmasını kaçınılmaz hâle getirmektedir. Nitekim Iraklıların içinde bulunduğu bu durum hukuka aykırı birçok eylemin işlendiğine ve sorumluluğun bulunmadığına dair birer işarettir. Irak'ın yargısının bağımsızlık ve tarafsızlıkları ilkelerine tam anlamıyla bağlı olmadığını belirtmek yanlış olmaz. Yargı bağımsızlığı ve yargının siyasi amaçlar için araç olarak kullanılması çalışmanın ana hipotezlerini oluşturmaktadır. Bu çalışmada kısa bir şekilde Baas rejimi döneminde yargıdan bahsedilecektir. Ardından 2005 Anayasası'nın 89. maddesinde düzenlenen yargı kurumları ele alınacaktır. Irak yargı kurumlarının bağımsızlık sorunu ve mevzuattaki bazı eksikler ele alınacaktır. Diğer yandan belirtmek gerekir ki Dürüstlük Komisyonu ve Irak'taki müteakip hükümetlerin yolsuzlukla mücadele kapsamında tesis ettiği komisyonların belirli yargı işlemleri gerçekleştirmelerine rağmen organik açıdan yargı kurumu içerisinde olmamaları dolayısıyla çalışma kapsamı dışında tutulmuştur.

³ Ömer Anayurt, Anayasa Hukuku, Genel Kısmı Temel İlkeler ve Kavram ve Kurumlar, Seçkin, Ankara 2019, s. 626.

BAAS REJİMİ DÖNEMİNDE IRAK'IN YARGI YAPISI

Irak Federal Yüksek Mahkeme Üyeleri

Irak'ın yargı sistemi, genellikle siyasi gelişmelerin akabinde önemli gelişmeler yaşamıştır. Tarihsel olarak Osmanlı dönemi, İngiliz işgali ve ulusal kodlar dönemi olarak üçe ayrılmaktadır. Bu çalışmanın konusu bakımından Baas rejimi dönemi ve sonrası Irak'ın yargı sisteminin açıklığa kavuşturulması önem arz etmektedir. Irak yargı kurumlarının bağımsızlığı, Baas rejiminin diktatör yönetiminden payını almıştır. Bu nedenle tarihsel olarak Baas rejiminin yargıda yaptığı değişiklikler, Irak'ın gelecek süreçteki yargı işlemleri ve siyasi sürecine etkisi büyük olmuştur.

Eski Irak Cumhurbaşkanı Ahmet Hasan el-Bekir döneminde Baas rejiminin çıkardığı 1968 Anayasası'na göre, Devrim Komuta Konseyi, devletin en yüksek otoritesi olup kanunları çıkarır. Anayasaya göre devletin en yüksek otoritesi olan Devrim Komuta Konseyinin oturumları gizli olup haftada bir kere yapılır. 1968 Anayasası'nın 87. maddesine göre ise anayasa hükümlerini yorumlamak ve yasaların anayasaya uygunluğunu denetlemekle yetkili olan bir anayasa mahkemesi kurulur.⁴ 159 sa-

yılı 1968 yılı Yüksek Anayasa Mahkemesi yasasının ilk maddesine göre Yüksek Anayasa Mahkemesi, 9 asıl (Temyiz Mahkemesi Başkanı, Mali Denetim Konseyi Başkanı, Kodlama Dairesi Başkanı, üç temyiz mahkemesi üyesi, genel müdür derecesinden düşük olmayan üç üst kademe devlet memuru) ve 4 yedek üyeden (ikisi temyiz mahkemesi üyesi ve diğer ikisi de genel müdür derecesinden düşük olmayan üst kademe devlet memuru) oluşur. Yüksek Anayasa Mahkemesi üyelerinin atanması, adalet bakanı önerisi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından gerçekleşir ve atamalara ilişkin cumhurbaşkanı kararnamesi çıkarılır.

Yasama organının anayasaya aykırı çıkardığı kanunların denetimi açısından oldukça önemli olan anayasa mahkemesine ilişkin 1970 Anayasası ise herhangi bir hüküm içermemiştir. Böylece 1970'ten sonra anayasa mahkemesinden söz edilmemiştir. Nitekim o dönemde hâkim olan mutlakiyetçi rejimin doğası, hukuk devleti ilkesinin gereklerinden biri olan denetim mekanizmalarının çalışmasına müsaade etmemiştir. Bu nedenle Baas rejimi dönemin-

⁴ Salim Razvan el-Musevi, "Lamha An Tarih Kaza el-Dusturi el-İraki fil İrak", *Mahkeme el-İtihadıyei*, (Erişim Tarihi 14 Kasım2020).

de anayasa mahkemesini ele alan araştırma da bulunmamaktadır. Nitekim Devrim Komuta Konseyine karşı bir mahkemeden bahsetmek de çok kolay bir iş değildir.

160 sayılı 1979 yılı Yargı Teşkilatı; yasayla yürürlükten kaldırılan eski 26 sayılı 1963 yılı Irak Yargı Teşkilatı Yasası'na göre, yargıçların işlerinden sorumlu olan Yargı Kurulu, altı üyeden (Temyiz mahkemesi başkanı, en kıdemli iki yardımcısı, iki yardımcının bulunmaması hâlinde temyiz mahkemesinin en kıdemli iki yargıç, Adalet Bakanlığının adli denetim genel müdürü, genel adalet müdürü, bir temyiz mahkemesi yargıç ya da adalet bakanı tarafından atanan kodlama bölümü başkanı) oluşmuştur. Atama, terfi, görevden alma gibi önemli yetkilere sahip olan Yargı Kurulunun, Temyiz Mahkemesi üyeleri ve adalet bakanı memurlarından oluşmasının, Adalet Bakanı'nın yargıçlara yönelik baskı yapmasının önüne geçmek için tasarlandığı söylenebilir.

1968 yılında Irak'ta yönetimi kontrol eden Baas rejiminin çıkardığı 101 sayılı 1977 yılı Irak Adalet Bakanlığı yasasıyla Yargı Kurulu yerine Adalet Kurulu tesis edilmiştir. Bu tarihten itibaren yargının yürütmeye bağlı hâle geldiği belirtilmektedir. Nitekim yargı teşkilatı bu yasayla Adalet Bakanlığı denetimine tabi tutulmuştur.⁵ Irak'taki bütün mahkemelerin tabi olduğu Adalet Kurulunun da adalet bakanına tabi olması dolayısıyla yargının bağımsızlığından bahsetmek mümkün değildir. Adalet Kurulu, 1979 yılında çıkarılan 160 sayılı Irak Yargı Teşkilatı Yasası ile korunmuştur. 160 sayılı 1979 yılı Irak Yargı Teşkilatı Yasası'na göre Irak'taki mahkemeler derece bakımından ilk derece mahkemeleri, istinaf ve temyiz mahkemeleri şeklinde belirlenmiştir. Konu bakımından ise hukuk yargısı (asliye mahkemeleri), idare yargısı (idare mahkemeleri), aile mahkemeleri,

ceza mahkemeleri, kabahatler mahkemeleri (cünha mahkemeleri), uzmanlık mahkemeleri (çocuk mahkemeleri ve Yüksek İş Mahkemesi ve iş mahkemeleri) ve tahkik mahkemeleri şeklinde düzenlenmiştir. Bu yasa hükümlerine göre en yüksek mahkeme temyiz mahkemesi olup bütün mahkemelerin son mercidir. 160 sayılı 1979 yılı Yargı Teşkilatı Yasası Erbil, Süleymaniye ve Duhok vilayetlerini de genel hükümlere tabi tutmuştur.

101 sayılı 1977 yılı Irak Adalet Bakanlığı yasasıyla Yargı Kurulu yerine Adalet Kurulunun tesis edilmesi, yargı bağımsızlığını olumsuz yolda etkilemiştir. Yargının tamamıyla yürütme etkisinde kalması, yargının insan haklarını savunması gibi işlevini ortadan kalkmıştır. Burada belirtmek gerekir ki yargının bireylerin haklarını koruyamamasını ve yürütmenin etkisi altında kalmasını sadece yargıçların özlük işlerinin yürütmeye bağlı olmasından kaynaklandığı şeklinde yorumlamak tamamıyla doğru olmaz. Nitekim birçok demokratik ülkede yargı işleri, yürütme tarafından idare edilmektedir. Örneğin, ABD'de federal hâkimleri atama yetkisi başkana aittir. Keza Almanya'da federal hâkimleri atama ve özlük işleri, federal adalet bakanı yetkisi dâhilindedir. Almanya'daki vilayet hâkimleri ise vilayetin adalet bakanı tarafından atanır.⁶ Görüldüğü gibi bu ülkelerde hâkimlerin özlük işlerinin yürütmeye verilmesi, demokratik sistemin ve yargının bağımsız bir şekilde çalışmasına engel olmamaktadır. Irak'ta ise Baas rejimi dönemindeki yönetim anlayışının totaliter ve insan haklarını hiçe sayan olması nedeniyle yürütme gücü, yargıyı etkisi altına almıştır. Totaliter rejimlerde yargıçların özlük işleri ister bağımsız bir kurum ister ise yürütmeye bağlı bir kuruluş tarafından yerine getirilsin, iktidarın keyfi eylemlerinin yargı tarafından önlenmesi mümkün değildir.

⁵ Ahmet Abis Nima el-Fetlavi, "Sulta el-Kaziye vel Teşriye Tibkan Lil-Distor el-İraki", *Kufe Araştırmalar Merkezi*, sayı 7, s. 82. (Erişim Tarihi 14 Kasım 2020).

⁶ Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt II*, Ekin, Bursa 2020, s. 467.

2003 YILI SONRASI IRAK'IN YARGI YAPISI

Irak Federal Yüksek Mahkeme Başkanı Mithat Mahmut 2018 parlamento seçimlerinde kullanılan oyların yeniden sayılmasıyla ilgili kararı açıklıyor.

ABD işgaliyle Baas rejiminin devrilmesi, kamu mallarının yağmalanması ve ateşe verilmesine yol açmıştır. Mahkemeler; yıkım ve yağmalama eylemlerine maruz kalmıştır. Böylece Irak yargısının prestiji büyük bir darbe almıştır. Birçok yargıç ateşe verilen mahkeme binalarında yargı prestijinin olmayacağını belirtmiştir. Yargı kurumlarının adaleti yerine getirmesinde binaların yapısı ve görkemi devletin saygınlığı dolayısıyla hukukun üstünlüğü açısından önemlidir. Böylece Baas rejimi döneminden sınırlı olarak kalan yargı saygınlığı; işgalin ortaya çıkardığı kargaşayla neredeyse sonlandırılmıştır.

Baas rejimi döneminde yargının siyasi müdahaleye maruz kalması ve yolsuzluğa bulaşması gerekçesiyle Geçici Koalisyon Otoritesi, 12 Haziran 2003'te çıkardığı 15 sayılı kararla Yargı İnceleme Komitesini kurmuştur. Üç Iraklı üye ve üç uluslararası üyeden oluşan bu komisyon Irak yargı kurumunun gözden geçirilmesi ve yeniden düzenlenmesi görevini üstlenmiştir. Yargıç Mithat Mahmut başkanlığında

kurulan bu komitenin, yolsuzlukla mücadele ve Baas'tan arındırma çalışmaları kapsamında yargıçların yüzde 20'sini görevden aldığı ileri sürülmektedir. Yargı İnceleme Komitesi tarafından yapılan atamalar sonucu, 18 Eylül 2003'te Geçici Koalisyon Otoritesi 35 sayılı kararıyla 1977 yılında Baas yönetimi tarafından kaldırılan Yargı Kurulunu yeniden tesis etmiştir. Aynı zamanda Irak Temyiz Mahkemesi Başkanı olan Mithat Mahmut, yargı kurulu başkanı olarak atanmıştır.⁷

Geçici Koalisyon Otoritesinin çıkardığı Geçici Yönetim Yasası'nın 44. maddesine göre 9 üyeden oluşan Federal Yüksek Mahkeme, 2005 yılı 30 sayılı yasayla kurulmuştur. Geçici Yönetim Yasası'nın 45. maddesine göre Federal Yüksek Mahkeme başkanı, yeni düzenlemelerle Yargı Kurulu yerini alan Yüksek Yargı Kurulunun başkanı olarak belirlenmiştir. Geçici Yönetim Yasası'nın 46. maddesiyle federal yargı teşkilatının Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi (IKBY) dışındaki ilk derece mahkemeleri, özel ceza mahkemesi, istinaf mahkeme-

⁷ Makkiye, a.g.e., s. 7.

**Baas rejimi
döneminde
yargının siyasi
müdahaleye
maruz kalması
ve yolsuzluğa
bulaşması
gerekçesiyle
Geçici Koalisyon
Otoritesi, 12
Haziran 2003'te
çıkardığı 15
sayılı kararla
Yargı İnceleme
Komitesini
kurmuştur. Üç
Iraklı üye ve
üç uluslararası
üyeden oluşan
bu komisyon
Irak yargı
kurumunun
gözden
geçirilmesi
ve yeniden
düzenlenmesi
görevini
üstlenmiştir.**

leri ve temyiz mahkemesinden oluştuğunu belirlenmiştir. Söz konusu teşkilatın idari işlerinin Yüksek Yargı Kurulu dâhilinde yürütüldüğü hükme bağlanmıştır. IKBY mahkeme kararlarının federal kanunla çelişmesi durumunda federal yargı denetimine tabi olduğu belirtilmiş ve bu konunun kanunla düzenleneceği öngörülmüştür.⁸

Baas rejiminin demografik değişim amaçlı icraatlarının eski hâline getirilmesi ve zarar görenlere gerekli tazminatın hüküm edilmesi için ihtisas mahkemelerinin kurulması da Geçici Yönetim Yasası'nın 48. maddesinde düzenlenmiştir. Baas rejimin ortadan kaldırılması ve yeni siyasi sistemi belli bir temel üzerine inşa etmek için Ulusal Kamu Dürüstlük Kurulu, Gayrimenkul Uyuşmazlıklarını Çözme Yüksek Kurulu, Baas'ı Yok Etme Milli Yüksek Kurulu gibi millî kurulların kurulması Geçici Yönetim Yasası'yla onaylanmıştır.

2003 yılından sonra Irak yargı alanında yaşanan bir diğer önemli gelişme de Baas rejimi liderlerinin yargılanması için kurulan özel Yüksek Ceza Mahkemesidir. Geçici Koalisyon Yönetimi'nin çıkardığı 48. kararnameyle insanlığa karşı işlenen suçlara

Yüksek Ceza Mahkemesi kurulmuştur. Mahkemenin yetki alanı, İran ve Kuveyt'e karşı işlenen savaş suçları ile Irak halkına karşı 17 Temmuz 1968 ile 1 Mayıs 2003 tarihleri arasında işlenen suçları kapsamaktadır.⁹ Bu mahkemede Saddam Hüseyin dâhil olmak üzere Baas yetkilerini yargılamıştır. Baas rejiminin yönetimi boyunca yaklaşık 300.000 Irak vatandaşını öldürmesi, toplu mezarlar oluşturması¹⁰ gibi suçlardan sorumlular Yüksek Ceza Mahkemesinde yargılanmıştır. Yüksek Ceza Mahkemesi ile Baas rejimi liderlerinin yargı süreci halka açık şekilde gerçekleşmiş ve televizyonlarda canlı yayınlar ile gösterilmiştir. Suçluların bu şekilde yargılanmaları sınırlı adalet anlayışı (cezalandırıcı adalet) açısından her ne kadar mantıklı ve hukuki de olsa uzlaşıcı veya onarıcı ya da dağıtıcı adalet anlayışlarına uygun düşmemiştir. Belirtmek gerekir ki diktatör yönetim altında ciddi baskılara ve birçok katliama maruz kalan Irak toplumunda suçlulara ağır cezaların verilmesiyle ancak adaletin yerine getirildiği kavranabilir.¹¹

Farklı etnik ve dinî mensupların bir arada yaşadığı Irak'ta cezalandırma her ne kadar hukuka ve adalet ilkesine uygun olsa da intikam alma izlenimi bırakır.

⁸ "Nas Kanun İdaret Devle el-İrakiye, el-Muakket", 3 Ekim 2004, *Aljazeera*, (Erişim Tarihi 15 Kasım 2020).

⁹ " Sultat İtilaf Muakkate", (Erişim Tarihi 15.11.2020).

¹⁰ David Ghanim, *Iraq's Dysfunctional Democracy*, V1, Greenwood Publishing, United States of America, pg. 90

¹¹ Ghanim, *İbid*, pg. 90

Cezalandırıcı adalet anlayışıyla Baas rejimi yöneticilerinin yargılanmasının diktatör rejimi döneminden bu yana devam eden şiddeti başka bir boyuta taşıdığı ifade edilebilir. Bu nedente Yüksek Ceza Mahkemesinin geçici döneme uygun bir şekilde uzlaşıcı veya onarıcı adalet ve dağıtıcı adalet anlayışları üzerine inşa edilmesi gerekirdi. Nitekim bu iki adalet anlayışı, geçiş odaklı değil gelecekte ortaya çıkabilecek sonuçlara odaklıdır. Başka bir ifadeyle bu iki anlayış yeni toplumsal bütünleşmeyi sağlayarak geçmişteki travmalara neden olduğu suçları silmiş olacaktı.¹² Ancak Yüksek Ceza Mahkemesindeki duruşmaların aleni ve canlı olarak medyaya yansımaları toplumsal ihtilafları derinleştirmiş ve geçmişteki suçları unutturacak çatışmaların yaşanmasına katkıda bulunmuştur.

Bu mahkemenin kurulmasında siyasi baskı önemli bir etki oluşturmuştur. Baas rejimi tarafından daha önce sürgün edilen siyasi elitlerin oluşturduğu siyasi güçlerin öncelikli olarak baskı uyguladığı belirtilmektedir. İşgal döneminde Irak Ceza Usul Mahkemesinin, kanun hükümlerinin uygulaması yönünde şüpheler ortaya çıkmıştır. Diğer yandan, ABD'nin kurduğu yeni siyasal sistemde yöneticilerin halka hesap vereceğinin gösterilmesi halk üzerinde önemli bir etki yaratmıştır.¹³

ABD işgalinden iki yıl sonra Ekim 2005'te yapılan referandumla yüzde 78 evet oyuyla kabul edilen 2005 Irak Anayasası'nın 87-101 maddelerinde yargıya ilişkin hükümler düzenlenmiştir. Anayasanın 89. maddesinde federal yargı organları; Yüksek Yargı Kurulu, Federal Yüksek Mahkeme, Temyiz Mahkemesi, Savcılık Teşkilatı, Yargı Denetim Heyeti, Denetim Kurulu ve diğer Federal Mahkemeler şeklinde belirtilmiştir. 2005 Anayasası'nın bu hükmünden anlaşıldığı üzere 1968 yılından önce mevcut olan yargı kurulu yeniden tesis edilmiştir. Bu kurul yargının bağımsızlığı ve hukuk devletinin kuvvetler ayrılığı ilkesinin uygulanması açısından gereklidir. Irak Federal yargı kurulları ve federal yargı organları arasındaki ilişki olmak üzere iki başlık şeklinde incelenecektir.

ABD işgalinden iki yıl sonra Ekim 2005'te yapılan referandumla yüzde 78 evet oyuyla kabul edilen 2005 Irak Anayasası'nın 87-101 maddelerinde yargıya ilişkin hükümler düzenlenmiştir. Anayasanın 89. maddesinde federal yargı organları; Yüksek Yargı Kurulu, Federal Yüksek Mahkeme, Temyiz Mahkemesi, Savcılık Teşkilatı, Yargı Denetim Heyeti, Denetim Kurulu ve diğer Federal Mahkemeler şeklinde belirtilmiştir. 2005 Anayasası'nın bu hükmünden anlaşıldığı üzere 1968 yılından önce mevcut olan yargı kurulu yeniden tesis edilmiştir. Bu kurul yargının bağımsızlığı ve hukuk devletinin kuvvetler ayrılığı ilkesinin uygulanması açısından gereklidir. Irak Federal yargı kurulları ve federal yargı organları arasındaki ilişki olmak üzere iki başlık şeklinde incelenecektir.

¹² Şener Uludağ, Onarıcı ve Cezalandırıcı Adalet: Paradigma Değişikliğini Tetikleyen Şartlar, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt:13 Sayı 4, s. 130.

¹³ "Takrir An İnşa Mahkeme el-Cinaiye el-Ulya ve Ula Muhkemetuha, el-Merkez el-Devli Lil-Adala el-İntikaliye", *The International Center for Transitional Justice*, New York, Ekim 2005, (Erişim Tarihi 15 Kasım 2020).

FEDERAL YARGI ORGANI KURUMLARI

Irak Federal Yüksek Mahkemesinde Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komiserleri Üyelerinin Seçimi için 23 Aralık 2019'da kura Yapılıyor.

1. Yüksek Yargı Kurulu

Yürütme ve yasama güçlerinden bağımsız olarak Yüksek Yargı Kurulunun Irak'ta kurulması yönünde farklı dönemlerde çağrılar yapılmıştır. Ancak kurul, 2003 yılında Baas rejiminin devrilmesi ardından 18 Eylül 2003 tarihinde Geçici Koalisyon Otoritesinin çıkardığı 35 sayılı kararnameyle kurulmuştur. Bu kararnamenin başlangıç bölümünden anlaşıldığı üzere herhangi bir siyasi baskı olmadan yargı kurumundaki yargıçların bağımsızlığı ve özgür iradeyle çalışabilmeleri amaçlanmıştır. Dolayısıyla kararın amacı iki şekilde okunabilir. Birincisi hukuk devleti ilkesinin en temel unsuru olan kuvvetler ayrılığı ilkesine uygun olarak yargı erkinin yürütme ve yasamadan ayrı tutularak yargı bağımsızlığını teminat altına almaktır. İkincisiyse Yüksek Yargı Kurulunun inşası hâkimlerin teminatının sağlanması açısından oldukça önemlidir. Bu kurul yargıçları, yasama, yürütme ve yargının diğer kurumlarına karşı bağımsızlığını sağlar. Hâkimlerin tayini, terfisi, nakli, disiplin ve denetimi ve diğer özlük işleri

yargıçları doğrudan etkileyen hususlar olması dolayısıyla, bu işleri ifa eden kurumun bağımsız olması gerekmektedir.¹⁴

Yüksek Yargı Kurulunun görevi ise Geçici Koalisyon Otoritesinin 35 sayılı kararnamesinin 3. bölümünde düzenlenmiştir. En temel görevi Federal Yüksek Mahkeme üyeleri hariç yargıç ve savcılarla ilgili bütün işlemleri idare etmektir. Yargıç ve savcı ataması, Yüksek Yargı Kurulunun görevleri arasında sayılmaktadır. Yüksek Yargı Kurulunun en önemli görevi 24 Şubat 2005 tarihli 30 sayılı Irak Federal Yüksek Mahkeme Yasası'nda düzenlenmiştir. Bu yasanın 3. maddesi hükmüne göre Federal Yüksek Mahkeme üyelerinin atanması, Yüksek Yargı Kurulunun gösterdiği adaylar arasından yapılır. Üyeler, Cumhurbaşkanlığı Konseyi (daha sonra Cumhurbaşkanlığı olarak değiştirilir) tarafından atanır. Bu madde hükmü 2004 Geçici Yönetim Yasası'na uygun olarak düzenlenmiştir. Ancak bu hüküm 2005 yılında Irak Anayasası'nın kabul edilmesiyle 2004 Geçici Yönetim Yasası'nın yürürlükten kaldırılması-

¹⁴ Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2017, s. 357.

la birlikte dayanaktan yoksun kalmıştır. 2005 Anayasası 90. maddesine göre Yüksek Yargı Kurulu, yargı kurullarının faaliyetlerini denetler ve yönetir. Ayrıca söz konusu kurulun yapısı, ihtisas alanları ve çalışma kurallarının yasayla düzenleneceğini belirlemiştir. Anayasanın 91. maddesindeyse Yüksek Yargı Kurulunun yetkilerini daha açık bir şekilde düzenlemiştir:

- Yargı işlerini idare eder ve federal yargıyı denetler.
- Federal Temyiz Mahkemesi Başkanlığına ve Yargı Denetim Kurulu Başkanlığına aday gösterir ve bunların atanmalarının onaylanması için isimlerini Millet Meclisine aday gösterir.
- Federal yargı organlarının yıllık bütçe taslağını önererek onaylanmak üzere Millet Meclisine sunar.

45 sayılı 2017 Yüksek Yargı Kurulu yasasının 3.maddesinde, kurulun yetkileri ayrıca düzenlenmiştir. Bu yetkiler arasında yargıçların işleriyle ilgili bir komisyonun kurulması ve yasalara göre yargıçların hizmetlerinin uzatılması ve emekliliğe sevk edilmesi, yargıçların terfisi ve nakli gibi özlük işlerini yürütmesi gibi hakimlik teminatıyla ilgili yetkiler sayılmıştır. 2005 Anayasası ve 45 sayılı 2017 Yüksek Yargı Kurulu Yasası hükümlerinden anlaşıldığı üzere Yüksek Yargı Kurulunun Federal Yüksek Mahkeme üyelerinin atanması için aday göstermesi-ne ilişkin yürürlükte bulunan bir hüküm yoktur.

Bu bağlamda belirtilmelidir ki hâkimlik teminatı açısından hayati bir önem taşıyan Yüksek Yargı Kurulu üyelerinin nasıl seçilecekleri oldukça önemli bir meseledir. Yargıçların özlük işlerinden sorumlu olan kurumların yargıçlar tarafından seçilmesini savunanlar bulunmaktadır. Bu görüşü savunanlara göre yargıçların kendi seçtikleri yargıçlar tarafından özlük işlerinin yürütülmesi, büyük ölçüde yargı bağımı-

sızlığını sağlayacaktır. Ancak yargıçların bütün özlük işlerini kendilerinin idare etmelerini, yargı organının toplumdaki değişimlere yönelik duyarsız kalabileceğini ifade etmektedir. Diğer yandan yargıçların özlük işlerinden sorumlu olan bir kurumun ifa ettiği görevin öneminden dolayı halk iradesine dayanmaması, demokrasi ilkelerine uygun düşmeyeceği tartışmalarına yol açabilir. Bu kapsamda ifade edilmelidir ki Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) 2007 yılında yargısal atamalar konusunda yargıçların özlük işleriyle yetkili olan konsey üyelerinin önemli veya çoğunluğu yargı organının kendince ve bir kısmı da gerekli hukuki niteliklere haiz kişiler arasından yasama organınca seçilmesi gerekir. Genellikle yargının idari işlerinden sorumlu olan konseyler bünyelerine yargı organının mensubu olmayan ve iktidarın diğer dallarını veya akademik ya da profesyonel alanları temsil eden üyeleri alır.¹⁵ Irak'ta Yüksek Yargı Kurulunun başkanı ve bazı üyeleri, kurulun diğer üyelerinin gösterdiği adaylar arasından Irak Parlamentosu onayıyla atanır. Ayrıca kurul üyelerinin çoğunluğunu oluşturan istinaf mahkemelerinin başkanları Yüksek Yargı Kurulu başkanınca atanırlar.

Yüksek Yargı Kurulu, Irak yargı sisteminin idaresinden sorumlu en yüksek idari kurumdur. Kurumun merkezi Bağdat'ta olup 20 yargıçtan oluşmaktadır:

Federal Temyiz Mahkemesi Başkanı: Aynı zamanda Yüksek Yargı Kurulu başkanıdır. Başkan Yardımcısı da Yüksek Yargı Kurulu başkan yardımcısıdır.

Savcılık Teşkilatı Başkanı: Savcı Teşkilat Başkanı Yüksek Yargı Kurulu üyesidir.

Yargı Denetim Kurulu Başkanı: Yargı Denetim Kurulu Başkanı Yüksek Yargı Kurulu üyesidir.

¹⁵ "Judicial Appointments" European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), Venice 15 March 2007, pg. 6. (Date of Access: 17 December 2020).

İstinaf Mahkemeleri Başkanları: Bağdat'ta iki tane ve her vilayette bir tane olmak üzere istinaf mahkemeleri bulunmaktadır. İstinaf Mahkeme başkanları Yüksek Yargı Kurulu üyesidir. IKBY hariç Irak'taki istinaf mahkemelerinin sayısı 16'dır. IKBY'deki istinaf mahkeme başkanları Federal Yüksek Yargı Kurulu üyesi değildir.

45 sayılı 2017 yılı Yüksek Yargı Kurulu Yasası'nın 1. maddesi hükmüne göre Bölge Yargı Kurulu başkanları da federal Yüksek Yargı Ku-

rule üyesidir. Ancak bu madde hükmü hâlihazırda uygulanmamaktadır.¹⁶ Bu nedenle IKBY Yargı Kurulu başkanı Yüksek Yargı Kurulu üyeleri arasında yer almamaktadır. Bu maddenin uygulanmaması nedeniyle federal yargı otoriteleriyle IKBY yargı otoritesi arasındaki koordinasyonun zayıf olduğu ifade edilebilir.

Yüksek Yargı Kurulu Yasası'nın 5. maddesine göre kurul, üyelerinin çoğunluğuyla toplanır ve toplantıya katılan üyelerin çoğunluğuyla karar alır.

Tobla 1. Yüksek Yargı Kurulunun Başkanları

Adı	Görev Süresi
Mithat Mahmud	2003-2013 bu dönemde Federal Yüksek Mahkeme başkanı aynı zamanda Yüksek Yargı Kurulu başkanıydı. 2013 yılında çıkarılan Yüksek Yargı Kurulu Kanunu'yla Federal Temyiz Mahkemesi başkanının Yüksek Yargı Kurulu başkanı olarak belirlenmişti.) ¹⁷ (2005 yılından bu yana Federal Yüksek Mahkeme başkanı)
Hasan İbrahim el-Hameyri	2013- 2016 ¹⁸
Fayik Zeydan	2016 - devam ediyor

¹⁷ Ali Abdulsade, "Irak, Reis Sulta el-Kazaiye Yahser Mansbuhu Bi-Sebep Kanun Cedid Lil-Mahkim", Al-Monitori, 18 Şubat 2013, (Erişim Tarihi 17 Aralık 2020).

¹⁸ "Sehib Terşih el-Kazi Hasan el-Hamiri, Min Riasset Mahkemet Temyiz", Almasalah, 10 Mart 2016, (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2020).

2. Federal Yüksek Mahkeme

Irak'ın en önemli yargı kurumlarından biri olan Federal Yüksek Mahkeme, 2003 yılından sonra Geçici Irak Yönetim Yasası'nın 44. maddesi gereğince kurulmuştur. Bu mahkemenin kuruluş ve işleyişiyle ilgili olan 30 sayılı Federal Yüksek Mahkeme Yasası 17 Mart 2005 tarihinde resmî gazetede yayımlanmıştır.¹⁹

2.1. Irak Federal Yüksek Mahkemesi'nin Kuruluşu ve İşleyişi

Federal Yüksek Mahkeme, vatandaşların hak ve özgürlüklerini etkileyen parlamento ve hükümet işlemlerinin yasalara ve anayasaya uygunluğunu denetlemek için yargı ve halk arasındaki isteğin bir sonucu olarak kurulmuştur. 2003 işgali sonrası kurulan Geçici Irak Yönetimi'nin 2005 yılında çıkardığı 30 sayılı Kanun, 17 Mart 2005 tarihinde çıkarılan 3996 sayılı resmî gazete sayısında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.²⁰ Federal Yüksek Mahkeme Yasası, 9 maddeden oluşmaktadır. Bu yasayla Federal Yüksek Mahkemesi'nin 9 üyeden oluşması Amerikan Yüksek Mahkemesi'ne göre tasarlandığını çağrıştırmaktadır. Söz ko-

nusu yasanın ayrıntılı bir şekilde mahkemenin kuruluş ve işleyişini ve görevlerini düzenlemiş olmaması ve 2005 Irak Anayasası öncesinde benimsenmesi nedeniyle Federal Yüksek Mahkemesi'nin işleyişini ileride görüleceği üzere olumsuz etkilemiştir.

Federal Yüksek Mahkeme Yasası'nın 3. maddesine göre, "Geçici Irak Yönetim Yasası'nın 44. maddesinin H fıkrasında belirtildiği üzere Federal Yüksek Mahkeme; başkan ve sekiz üyeden oluşur. Bölgeler yargı kurullarıyla istişare içerisinde Yüksek Yargı Kurulunun gösterdiği adaylar Başkanlık Konseyi (Cumhurbaşkanlığı) tarafından mahkeme üyeleri olarak atanır."

Federal Yüksek Mahkeme Yasası'nın 5. maddesine göre mahkeme başkanı, üyelerini toplantı tarihinden önce yeterli vakitte toplanmaya davet eder. Toplanma gündemi ve ilgili belgeler davet mektubuna eklenir. Üyelerinin tamamı hazır bulunmadıkça oturum yapılmaz. Federal hükümetle bölgesel hükümetler, vilayetler, belediyeler, yerel yönetimler arasındaki çatışmalarla ilgili 2/3 çoğunluk gerektiren kararlar dışında mahkemenin kararları salt çoğunlukla alınır.

¹⁹ "Kanun el-Mahkeme el-İtihadiye Rakam 30 li-Senet 2005" *Kaide el-Teşriat el-İrakiye*, (Erişim Tarihi 22 Aralık 2020).

²⁰ Muhammed Şerif, "Mahkeme el-İtihadiye ve Siyadatul Dustur", *Mahkeme el-İtihadiye*, (Erişim Tarihi 1 Ağustos 2020).

Tablo 2. Federal Yüksek Mahkeme'nin Yapısı²¹

1	Federal Yüksek Mahkeme Başkanı Ofisi
2	Genel Müdür Ofisi
3	Federal Yüksek Mahkeme Genel Sekreterliği
4	Dava Bölümü
5	Hukuki İşler Bölümü
6	Hukuki İşler Bölümü
7	İdari İşler Bölümü
8	Mali İşler Bölümü
9	Halkla İlişkiler ve Tören Bölümü
10	Merkezi Posta ve Taşıma Bölümü
11	Teknolojik Bilimler Bölümü
12	Medya Birimi
13	Koruma Bölümü

2005-2020 Yılları Arasındaki Federal Yüksek Mahkeme Yargıçları²²

	Yargıç	Kısa Öz Geçmişi
1	Mithat Mahmut	1933'te Bağdat'ta doğdu, Arap kökenli, 30 Mart 2005 tarihli 67 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile mahkeme başkanı olarak atandı.
2	Faruk Muhammed Sami	1933'de Hille'de Arap kökenli doğdu, 1 Şubat 2005 tarihinde Federal Yüksek Mahkeme üyesi olarak atandı. 2020 yılının Ocak ayında sağlık problemlerinden dolayı emekliliğe sevk edildi.
3	Cafer Nasır Hüseyin Sami	1939'da Bağdat'ta doğdu, Arap kökenli 30 Mart 2005 tarihinde Federal Yüksek Mahkeme üyesi olarak atandı.
4	Ekrem Taha Muhammed Saki	1942'de Kerkük'te doğdu, Türkmen kökenli, 30 Mart 2005 tarihinde Federal Yüksek Mahkeme üyesi olarak atandı.
5	Mihail Şemşun Kıs Korkis	1951'de Duhok vilayetinde doğdu, Hristiyan kökenli, 30 Mart 2005 tarihinde Federal Yüksek Mahkeme üyesi olarak atandı.
6	Ekrem Ahmed Emin Bababan	1943'te Süleymaniye'de doğdu, Kürt kökenli, 4 Şubat 2005 tarihinde Federal Yüksek Mahkeme üyesi olarak atandı.
7	Muhammed Saib Muhammed Muzhir Yahya Nakşibendi	1935'te Erbil'de doğdu, Kürt kökenli, 30 Mart 2005 tarihli 67 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile mahkeme üyesi olarak atandı.
8	Abud Salih Mehdi el-Timimi	1929'de Bağdat'ta doğdu, Arap kökenli 30 Mart 2005 tarihli 67 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile mahkeme üyesi olarak atandı.
	Hüseyin Abbas Ebu Timmen	1945'te Zikar vilayetinde doğdu, Arap kökenli, 30 Mart 2005 tarihinde Federal Yüksek Mahkeme üyesi olarak atandı.

²¹ "An el-Mahkeme el-İtihadıye el-Ulya", (Erişim Tarihi 17 Aralık 2020).

²² "Reis ve Aza Mahkeme el-İtihadıyel Ulya", (Erişim Tarihi 2 Ağustos 2020).

Irak Parlamentosu tarafından 18 Mart 2021'de kabul edilen 30 Sayılı 2005 Yılı Federal Yüksek Mahkemesinde değişiklikleri öngören 25 Sayılı 2021 yılı değişiklik yasası, Federal Yüksek mahkemelerin kuruluşu açısından önemli bir yenilik getirmiştir. Söz konusu değişiklik yasasının 6. maddesine göre, "Mahkemenin kuruluşunda Irak birleşenleri arasında anayasal denge sağlanır." Bu madde hükmü birçok açıdan önemlidir. Öncelikle "Irak bileşenleri

arasındaki anayasal" dengenin ne anlama geldiği hükme bağlanmamıştır. Ancak söylenebilir ki bu ifade Irak'taki etnik ve dini grupların Federal Yüksek Mahkemede temsilinin sağlanması anlamına gelmektedir. Bu hükümlerle 8 Nisan 2021'de çıkarılan 17 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle atanan Federal Yüksek Mahkeme üyeleri arasında etnik ve mezhep temelli denge sağlanmıştır. Ancak kadınların temsil edilmediği görülmektedir.

Tablo 3. 2021'de Çıkarılan 17 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Atanan Federal Yüksek Mahkeme Üyeleri

Yargıç	Kısa Öz Geçmişi
Casim Muhammet el-Umeyri	Mahkeme başkanı. 1964 yılında Diyala Vilayetinde doğmuştur. Arap kökenli, Lisan Bağdat Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu, 2017 Yılında Irak Yargı Denetim Kurulu başkanı olarak atanmıştır.
Samir Abbas Muhammet Antar	Başkan yardımcısı. 1970 yılında Ramadi kenti doğmuştur. Arap kökenli, Maarif el-Camia Kulliyesi Hukuk Fakültesi mezunu, 2002-2021 yılları arasında yargıçlık yapmıştır.
Galib Amir Şenin	Federal Yüksek Mahkeme üyesi. 1969 yılında Vasit vilayetinde doğmuştur. Arap kökenli, Nahreyin Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu, 2001-2015 yılları arasında yargıçlık yapmıştır. 2015 yılında Vasit Vilayeti İstinaf Mahkemesi başkanı olarak atanmıştır.
Haydar Ali Nuri Hüssun	Federal Yüksek Mahkeme üyesi. 1971 yılında Zikar Vilayetinde doğmuştur. Arap kökenli, Nahreyin Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu, 2001-2020 yılları arasında yargıçlık yapmıştır.
Halaf Ahmet Recep Şeyh	Federal Yüksek Mahkeme üyesi. 1968 yılında Selahaddin vilayetinde doğmuştur. Arap kökenli, Bağdat Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu, 1999-2021 yılları arasında yargıçlık yapmıştır.
Eyüp Abbas Salih	Federal Yüksek Mahkeme üyesi, 1965 yılında Musul vilayetinde doğmuştur. Türkmen kökenli, Musul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu, 1999-2018 yılları arasında ilk derece mahkemelerinde yargıçlık yapmıştır. 2018 yılında Temiyiz Mahkemesinde çalışmıştır.
Abdurrahman Süleyman Ali	Federal Yüksek Mahkeme üyesi, 1972'te Duhok vilayetinde doğmuştur. Kürt kökenli, Selahaddin Üniversitesi Hukuk mezunu, 2001'de uluslararası hukuk alanında yüksek lisansını ve 2008'de anayasa hukuku alanında doktorasını tamamlamıştır.
Diyar Muhammet Ali	Federal Yüksek Mahkeme üyesi.1958'de Erbil'de doğmuştur. Kürt kökenli, 1981'de Bağdat Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. 2004-2021 yılları arasında İKYB'de yargıçlık yapmıştır.
Adil Abdurazzak Abbas Muhammet	Federal Yüksek Mahkeme Yedek üyesi. 1967 yılında Basra'da doğmuştur. Arap kökenli, 1999-2011 yılları arasında ilk derece mahkemelerinde yargıçlık yapmıştır. Hâlihazırda Basra İstinaf Mahkemesi başkanı.
Halit Taha Ahmet Zahr	Federal Yüksek Mahkeme Yedek üyesi. 1963'te Bağdat'ta doğmuştur. Arap kökenli, Bağdat Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu, 2002-2017 yılları arasında ilk derece mahkemelerinde yargıçlık yapmış, 2017'den itibaren Bağdat/Karh İstinaf Mahkemesi başkanlığını yapmaktadır.
Munzir İbrahim Hüseyin Abd Ali	Federal Yüksek Mahkeme Yedek üyesi. 1963'te Bağdat'ta doğmuştur. Arap kökenli, Bağdat Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu, 1999-2018 yılları arasında ilk derece mahkemelerinde yargıçlık yapmıştır. 2018'den itibaren Temiyiz Mahkemesi'nde yargıçlık yapmaktadır.

2.2. Federal Yüksek Mahkemenin Yetkileri

2005 Irak Anayasası'nın parlamento tarafından çıkarılan olağan bir kanunla değiştirilememesi nedeniyle kanunların anayasaya uygun olması gerekir. Başka bir ifadeyle Irak Anayasası'nın katı olması nedeniyle olağan bir kanunla değiştirilememektedir. Bu nedenle kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyen bir mekanizmanın bulunması kaçınılmaz hâle gelmektedir. Diğer yandan federalizm benimseyen devlet yapılarında, federal hükûmetle bölgesel hükûmetler arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkları hükme bağlayan bir yüksek mahkemenin bulunması şarttır. Böylece Irak Federal Yüksek Mahkemesi 2005 Irak Anayasası tarafından benimsenmiştir. 2005 Anayasası'nın 93. maddesine göre Irak Federal Yüksek Mahkemesi aşağıdaki yetkileri yerine getirir:

1. Yürürlükte bulunan yasa ve yönetmeliklerin anayasaya uygunluğunu denetler.
2. Anayasadaki hükümlerin yorumunu yapar.
3. Federal yasaların ve federal otorite tarafından uygulamaya konulan karar, yönetmelik, talimat ve emirlerin uygulanmasından kaynaklanan sorunları hükme bağlar. Bakanlar kurulu ve ilgili kişilerin mahkemeye direkt olarak itiraz hakkı yasal güvence altındadır.
4. Federal hükûmetle bölgesel hükûmetler, vilayetler, belediyeler ve yerel idareler arasındaki anlaşmazlıkları hükme bağlar.
5. Bölgesel hükûmetler veya vilayetler arasında ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkları hükme bağlar.

6. Cumhurbaşkanı, başbakan ve bakanlara yöneltilen suçlamaları karara bağlar. Bu husus bir yasayla düzenlenir.
7. Parlamento için yapılan genel seçimlerin sonuçlarını onaylar.
8. Federal yargıyla bölgelerin ve bir bölgeye dâhil olmayan vilayetlerin yargı organları arasında görev alanları konusunda ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkları karara bağlar.
9. Bölgeler ve bir bölgeye dâhil olmayan vilayetlerin yargı organları arasında görev alanları konusunda ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkları karara bağlar.

Irak Federal Yüksek Mahkemesinin çok geniş yetkiye sahip olduğu görülmektedir. Nitekim birçok ülkede Anayasa Mahkemelerinin yetkileri genellikle kanunların anayasaya uygunluğunu denetlenmekle sınırlıdır. Yönetmelik gibi idari nitelik taşıyan hükûmet kararlarının denetimi idari yargı kurumları tarafından yapılır. Irak Federal Yüksek Mahkemesi kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi ve Federal hükûmetle bölgesel hükûmetler arasındaki anlaşmazlıkları hükme bağlamanın yanı sıra parlamento seçim sonuçlarının onaylanması yetkisine sahiptir. Federal Yüksek Mahkemenin diğer yetkilerinden de anlaşıldığı üzere anayasa tarafından geniş yetkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu kadar geniş yetkiye sahip olan yüksek mahkemenin bağımsızlığı son derece önemlidir. 2005 Anayasası'nın 92. maddesinin ilk fıkrasındaki "Federal Yüksek Mahkeme mali ve idari bakımdan bağımsız bir yargı kurumudur" ifadesiyle güvence altına alınmıştır."²⁴

²³ "An el-Mahkeme el-İtihadîye el-Ulya", (Erişim Tarihi 17 Aralık 2020).

²⁴ İzzettin Muhammedi, "Rekabet el-Mahkeme el-İtihadîye Ala Sulta et-Taşriye", *Annabaa*, 2 Temmuz 2018, (Erişim Tarihi 20 Temmuz 2020).

Tablo 4. Federal Yüksek Mahkeme Önüne Getirilen Dava İstatistiği²³

Yıllar	Mahkemeye Sunulan Dava Sayısı	Parlamento Üyelerinin Üyeliğiyle İlgili Hükümler ve Vilayet Seçimleri	Farklı Uyuşmazlıklar	Temyiz İtirazları-Federal Kararlar	İtiraz	Yorum Davaları
2005 -2018	2192	69	311	912	266	74

3. Temyiz Mahkemesi

160 sayılı 1979 Yılı Yargı Teşkilatı Yasası'nın 12. maddesine göre, Temyiz Mahkemesi, yüksek yargı heyeti olarak bütün mahkemelerin kararlarını denetler. Temyiz Mahkemesi başkan ve dört başkan vekiliyle otuz üyeden oluşur. Temyiz Mahkemesinin merkezi Bağdat'tadır. Irak'ta Temyiz Mahkemesi, 4 Aralık 1925 tarihinde çıkarılan Krallık Kararnamesi ile kurulmuştur. 83 sayılı 1966 Irak Medeni Usul Muhakemeleri Yasası'na göre Temyiz Mahkemesinin yetkileri aşağıdaki şekildedir:

1. İstinaf mahkemelerinin hüküm ve kararlarına karşı yapılan itirazları son hükme bağlamak.
2. İlgili tarafların itiraz edip etmemesine bakılmaksızın zorunlu temyiz olması gereken kararları incelemek, örneğin idam hükmü ve müebbet vakıflarla ilgili kararları temyiz eder.

Temyiz Mahkemesi, denetim mekanizması olarak derece mahkemesi değildir. Başka bir ifadeyle Temyiz Mahkemesi, davaları yeniden yargılama görevini üstlenmez. Temyiz Mahkemesi, ilk derece mahkemelerinin istinaf edilen davalarının temyiz edilmesi hâlinde davaları sadece hukuki açıdan inceler. Bir mahkeme kararının hukuka uygun bir şekilde karar verilip verilmediğini inceleme işi Temyiz Mahkemesinin yetkisindedir. Temyiz yoluyla bir ilk derece

mahkemesi kararının bozulması hâlinde davayla ilgili karar veren makam Temyiz Mahkemesinin havale ettiği mahkemedir.

Ancak Irak'ta Temyiz Mahkemesinin, davaya bakma (mütalaa) yetkisi bulunmaktadır. Gerekli gördüğünde bu yetkiyi kullanarak bir davaya bakarak karar verebilir. Bu durum da Temyiz Mahkemesinin takdirindedir.

Temyiz Mahkemesinde yürütme görevi başkana aittir ve mali bağımsızlığa sahiptir. Mahkemede görev dağılımı Başkanlık Heyeti (başkan ve dört vekili) tarafından belirlenir. Başkan vekillerinin birisinin yokluğunda mahkemenin en kıdemli üyesi tarafından boşluk doldurulur.²⁵

Yürürlükte olan 160 sayılı 1979 yılı Yargı Teşkilatı Yasası'na göre Temyiz Mahkemesi aşağıdaki teşkilattan oluşur:

1. Genel Heyet
2. Genişletilmiş Medeni Heyeti
3. Genişletilmiş Ceza Heyeti
4. Medeni Heyeti
  - İstinaf Heyeti – Taşınmaz Mallar
  - İstinaf Heyeti – Taşınır Mallar
  - Medeni Heyeti
5. Aile İşleri ve Kişi Statüsü Heyetleri

²⁵ Mithat Mahmut, el-Kaza fil Irak, Dirase İstiraziye, Meclis Kaza el-Ala, s. 69. (Erişim Tarihi 18 Aralık 2020).

6. Ceza Heyetleri

7. Uyuşmazlıkları Çözme Heyeti

İngilizlerin 1917 yılındaki işgaliyle kurulan temyiz mahkemesine 11 başkan atanmıştır. Hâlihazırda görev yapmakta olan başkan 11. başkandır. 2004 yılında Midaht Mahmut'un Temyiz Mahkemesinden ayrılmasıyla birlikte mahkeme başkanlığına Faik Zeydan getirilmiştir. 2016 yılında atanmasına kadar da görevini vekâleten yürütmüştür.²⁶ 2005 Anayasası'nın 91. maddesine göre Yüksek Yargı Kurulu, Federal Temyiz Mahkemesi başkanı atanması için parlamento aday gösterir.

4. Savcılık Teşkilatı

Irak'ın Savcılık Teşkilatı, 2017 yılında çıkarılan 49 sayılı kanunla 2003 yılından sonra ortaya çıkan yeni yönetim anlayışı ve felsefesine uygun olarak düzenlenmiştir. Eski Savcılık Teşkilatı 159 sayılı 1979 yılı yasasının 1. maddesine göre devlet düzeni, güvenliği ve kurumlarının korunması, halk demokrasisi ve halk devrimi kazanımlarının, devlet mallarının ve sosyalizm düzeninin korunması amacıyla Savcılık Teşkilatının kurulduğunu belirtmiştir. Yeni yasada Savcılık Teşkilatının amacının, devletin düzeni ve kamu düzeni ve halkın üstün çıkarlarının korunması olduğu belirtmiştir. Böylece Baas rejiminin izleri yasadan çıkartılmıştır.²⁷ 49 sayılı yeni yasanın benimsenmesini gerektiren sebeplerden biri de Irak'ta bulunan denetim mekanizmalarının yolsuzlukla mücadelede etkisiz kalmasıdır. Savcılık teşkilatının yanı sıra beş denetim mekanizması bulunmaktadır:

- Finansal Denetim Divanı
- Kamu Denetçiliği Kurumu (2019'da 24 sayılı yasayla kaldırılmıştır.)

- Dürüstlük Komisyonu
- Yolsuzlukla Mücadele İçin Yüksek Konsey (Adil Abdülmehdi tarafından 2019 yılında kurulmuştur.)
- Parlamento Komisyonları

Yolsuzlukla mücadele için 2003 yılından itibaren kurulan kurumların mali ve idari yolsuzluklardaki başarısızlıkları halkın yargıya olan güvenini artırmıştır. Bu yüzden Irak parlamentosu Savcılık Teşkilatına önemli yetkiler veren 49 sayılı yasayı kabul etmiştir. Bu yasanın 5. maddesiyle savcılığa yolsuzlukla mücadele kapsamında tanınan yetkiler:

1. Kamu hakkını savunmak ve mali ile idari yolsuzluklara karşı dava açmak.
2. 30 sayılı 2011 yılı Dürüstlük Komisyonu yasasında geçen suçlara karşı dava açmak.

Irak'ta büyük ve kayda değer yolsuzluklar dosyası olarak bilinen siyasi koruma nedeniyle güçlenen ve devletin tüm kurumlarını ele geçiren yolsuzluklara karşı savcılık etkisiz kalmıştır. Irak Bakanlar Kurulunun Temmuz 2020'de Irak'taki telekomünikasyon şirketlerinin çalışma ruhsatlarını yenilemesi üzerine, söz konusu şirketlerin devlet vergi ödemediği yönündeki ciddi iddialara rağmen savcılık hareketsiz kalmıştır.²⁸

2017 yılında çıkarılan 49 sayılı yasasının 2. maddesine göre Savcılık Teşkilatı, devlet düzeni ve kamu düzeninin temsilci olarak dava açmasının yanı sıra yasaların uygulanması açısından denetim rolü üstlenmektedir. Medeni hukuk ve ceza davalarında devletin veya toplumun taraf olduğu davalarda kamu hakkını savunur.

²⁶ "Reis Mahkeme Temyiz: Kaza Yedam el-Devle lel-Hukuma.. Vela Yestecib lil-Dugutat", *Meclis Kaza el-Ala*, 7 Mart 2016, (Erişim Tarihi 25 Aralık 2020).

²⁷ "Kanun İddia el-Am Rakam 49 Lisenet 2017", *Meclis Kaza el-Ala*, 6 Kasım 2016, (Erişim Tarihi 25 Aralık 2020).

²⁸ Facebook, (Erişim Tarihi 19 Şubat 2021), <https://www.facebook.com/alahedhd/videos/2953663754870265>

Bazı aile davalarında çocuk haklarının korunmasını savunur. Bu yasanın 3. maddesine göre Savcılık Teşkilatı, başkan ve bir yardımcıyla birkaç savcıdan oluşur. Savcılık Teşkilatının başkanı, en az üç yıl istinaf mahkemesi başkanı veya istinaf mahkemesi başkan yardımcısı ya da Savcılık Teşkilatı başkan yardımcılığı yapmış veya savcılık yapan ilk derece yargıcın Yüksek Yargı Kurulu tarafından parlamentoya sunulan adayın onaylanmasıyla seçilir.

5. Yargı Denetim Kurulu

2005 Anayasası'nın 89. maddesine göre Yargı Denetim Kurulu, yargı kuruluşlarından biridir. Yargı Denetim Kurulunun anayasal bir hükümle tesis edilmesiyle yargı bağımsızlığını güvence altına almak amaçlanmıştır. Bir başkan ve başkan yardımcısından oluşan bu kurum, yargının yasama ve yürütme baskısından uzak çalışmasını amaçlayan önemli kurumlardan biridir. Nitekim bu kurumun temel görevi, Yüksek Federal Mahkeme hariç bir bölgeye dâhil olmayan vilayetlerdeki mahkeme ve yargıçların gerek yargı içinden gerekse yargı kurumları dışından yargı baskı yapıp yapılmadığını inceler. Diğer yandan vatandaşların mahkeme ve hâkimlere yönelik şikayetlerini inceler. Yargı Denetim Kurulu'nun görevi; araştırma yapmak, mahkeme ve yargıçların yasalara göre çalışmasını sağlamaktır. Bu görevi yerine getirmek için Yüksek Yargı Kuruluna raporlar sunar.

Yargı Denetim Kurulu Başkanı, Yüksek Yargı Kurulu'nun parlamentoya sunduğu adayın onaylanması ile birlikte Cumhurbaşkanı kararnamesiyle atanır.²⁹

6. Devlet Konseyi (Danıştay)

Danıştay (Irak Devlet Konseyi), tüzel kişiliğe sahip bağımsız yargı organıdır. Irak Devlet

Konseyi, idari yargılama ve hukuki danışma yetkilerini yerine getirmek için 2017 yılı 71 sayılı yasayla Irak Anayasası'nın 101. maddesi hükümleri gereği kurulmuştur. Anayasanın 101. maddesi hükmüne göre, "Çıkartılacak bir yasayla idari yargının görevleri, yorumlanması, esaslarının hazırlanması, devletin rolü konusunda uzmanlaşmış devlet ve çeşitli kamu kurumlarını yargı makamları önünde temsil etmekle görevli bir Devlet Konseyi kurulabilir." Anayasanın bu maddesine göre çıkartılan yasada daha önce adı Irak Devlet Şura Meclisi olan meclisin adı Irak Devlet Konseyi olarak değiştirilmiştir.

Eskiden Irak Şura Meclisi, olarak adlandırılan bu kurumun Irak adalet bakanına bağlı olduğu 65 sayılı 1979 yasayla öngörülmüştür. İdari yargının en yüksek kurumu olan bu meclisin yürütmeye bağlı olması, idari yargının siyaset etkisi altında kalmasına sebep olmuştur. Bu nedenle 2003 yılından sonra Irak siyasal sisteminde benimsenen demokrasi ve hukuk devleti anlayışları çerçevesinde, 2017 yılı 71 sayılı yasa ile 1979 yılı 65 sayılı yasa değiştirilerek Irak Devlet Konseyinin yürütmeden bağımsızlığını sağlamıştır. Devlet Konseyi'nin bağımsızlığı teorik açıdan güvence altına alınmıştır.³⁰ Hâlihazırda Irak Devlet Konseyi, 65 Sayılı 1979 yılı yasasına göre yetkilerini kullanmaktadır. İra'ta ilk kez Devlet Konseyi, 1933 yılı 46 sayılı Mevzuat Yasası'yla kurulmuştur.

Irak Devlet Konseyi'nin yetkileri aşağıdaki şekildedir:

1. Irak Devlet Meclisi, yasama taslağı hazırlama ve kontrol etmeyle yetkili kılınmıştır. Irak Devlet Konseyinin bakanlıklar ve bakanlıklara bağlı olmayan kuruluşlarla ilgili yasa hazırlama ve tasarlama yetkisi bulunmaktadır. Diğer yan-

²⁹ Mahmut, a.g.e., s. 70, 74

³⁰ "Kanun Meclis el-Devle", *el-Vakayi el-İrakiye*, (Erişim Tarihi 30 Aralık 2020).

dan yasalar arasında uyum sağlamak amacıyla yasa tasarılarını şekil ve içerik açısından inceler ve alternatif sunabilir. Irak Devlet Konseyi bu yetkisiyle yasaların siyasi denetimi olarak bilinen yasa taslaklarının parlamento tarafından yasalasmadan önce anayasaya uygunluğunu denetlemektedir.

2. Irak Devlet Konseyi ikinci önemli yetkisi de yargı yetkisidir. Irak Devlet Konseyi, devletin üst makamları tarafından sunulan hukuki konularda, bakanlıklar arasında ihtilaflı meselelerle ilgili çeşitli konularda hukuki tavsiyelerde bulunur. Ayrıca Irak Devlet Konseyi uluslararası anlaşmalar hakkında hukuki görüş ve tavsiyelerde bulunmasının yanı sıra uluslararası hukuki hükümleri açıklığa kavuşturur. Irak Devlet Konseyinin bu yetkisi, danışma niteliğinde olduğu için bağlayıcı değildir.

3. Irak Devlet Konseyi, yargı yetkisiniyse aşağıdaki mahkemeler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir:

a. Yüksek İdare Mahkemesi: İdari yargı ve memurlarla ilgili yargı kararlarını temyiz eder. Yüksek İdare Mahkemesi organik şekliyle adli yargıdaki Temyiz Mahkemesine denk gelmektedir.

b. İdari Yargı Mahkemesi: Bireysel ve düzenleyici işlemlerle ilgili ortaya çıkan uyuşmazlıklarla ilgili kararlar verir. Yüksek İdare Mahkemesi, devlet kurumları ve başka bir merci yet-

kilendirilmediği sürece, bir bakanlığa bağlı olmayan heyetlerin kararlarıyla ilişkin uyuşmazlıkları hükme bağlar.

c. Memurlar Yargı Mahkemesi: 1964 yılı 24 sayılı Sivil Hizmet Yasası'na göre bu mahkeme devlet memurlarının idareye veya kamuya açtığı davalara bakmakla yetkilidir. Ayrıca devlet memurlarının ilişkilerini düzenleyen kanunlara bakmanın yanı sıra devlet memurlarına karşı alınan disiplin cezalarına ilişkin itirazları karara bağlar.³¹

Başkanlık Kurulu, Irak Meclis başkanının başkanlığında, iki başkanvekili, kurul başkanları ve Yüksek İdare Mahkemesi başkanının üyeliğiyle toplanır.³²

7. Diğer Federal Mahkemeler

2005 Anayasası'nın 89. maddesinde adı belirtilen diğer mahkemeler olarak Irak yargı teşkilatından bahsedilmiştir. Diğer federal mahkemeler; medeni ve ceza mahkemeleri olmak üzere ikiye ayrılır. Medeni mahkemeler; istinaf (IKBY hariç Irak'ta 16 istinaf mahkemesi bulunmaktadır.³³), İlk Derece Mahkemeleri, Sivil Müfredat Mahkemeleri (yabancı ve gayri Müslümanların evlilik ve miras vs. aile işleriyle ilgili kararlar verir.), Aile Mahkemeleri ve İş Mahkemelerinden oluşur. Ceza mahkemele-riyse, ceza mahkemeleri (her vilayette istinaf mahkemesi başkanlığında kurulur.), Kabahat mahkemeleri, Çocuk Mahkemeleri, Gümrük Mahkemeleri, Tahkik Mahkemelerinden oluşmaktadır. Ayrıca Irak Devlet Konseyine bağlı idare mahkemeleri bulunmaktadır.

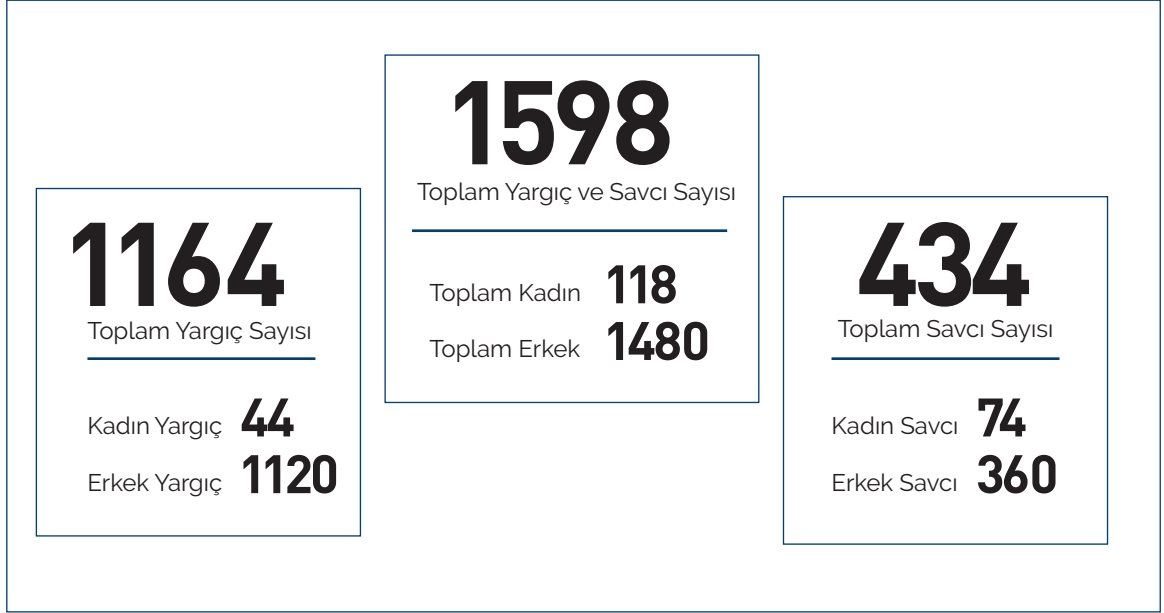
³¹ "An Meclis el-Devle", *Meclis el-Devle*, (Erişim Tarihi 2 Ocak 2021).

³² "Kanun Tadil Sani Li-Kanun Meclis Şura el-Devle Rakam 65 Lisenet 1979", *Wiki Dorar*, (Erişim Tarih 2 Ocak 2021).

³³ Irak'taki İstinaf Mahkemeleri: 1. Bağdat İstinaf Mahkemesi – Risafa, 2. Bağdat İstinaf Mahkemesi – Karah, 3. Basra İstinaf Mahkemesi 4. Ninova İstinaf Mahkemesi 5. Babil İstinaf Mahkemesi 6. Zikar İstinaf Mahkemesi 7. Kerkük İstinaf Mahkemesi 8. Vasit 9. Diyala 10. Selahaddin 11. Necef 12. Anbar 13. Miysan 14. Mussanna 15. Kerbela 16. Kadisiye İstinaf Mahkemesi. Mahmut, s. 75.

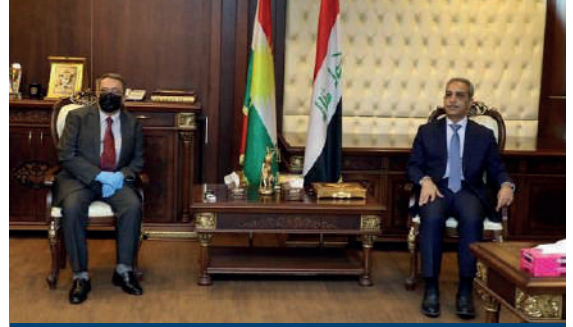
³⁴ "Tanzim el-Kazayi fil Irak", *Mahkeme el-İtihadıye*, (Erişim Tarihi 1 Ağustos 2020).

Şekil 1. Irak Yargı Kurumlarındaki Yargıç ve Savcı Sayısı³⁴

FEDERAL YARGI VE IKBY YARGI SİSTEMİ İLİŞKİSİ

Irak Yargı Kurulu Başkanı Fayik Zeydan'ın IKBY Yargı Kurulu başkanını ziyareti.

2005 Irak Anayasası'nda benimsenen federal sistemde merkezî hükûmetle bölge (federe devlet) arasında yasama ve yürütme ayrılığının yanı sıra yargı ayrılığı da benimsenmiştir. 121. maddede açık bir şekilde bölgelerin anayasa hükümleri çerçevesinde kendi yürütme, yasama ve yargı erklerini kullanma hakkına sahip olduğunu hükme bağlamıştır. Diğer yandan 2017 yılı 45 sayılı Yüksek Yargı Kurulunun ikinci maddesinden anlaşıldığı üzere bölgelerin kendilerine özgü yargı işlerinden sorumlu bölge kurulları bulunur. Ancak bu bağlamda belirtilmelidir ki Irak Federal Yüksek Mahkemesinin yetki alanına giren konulardaki kararları bölgeleri de bağlar. Nitekim federal yargı organının en temel görevlerinden biri bölgelerle merkezî hükûmet veya bölgeler arasındaki uyumsuzlukları karara bağlama görevidir.

IKBY Yargı Teşkilatı Yasası'na göre Bölge Yargı Kurulu, IKBY'nin en yüksek yargı otoritesidir. Bölge Yargı Kurulu; IKBY Temyiz Mahkemesi başkanı, başkan yardımcıları, Yargı Denetim Kurulu başkanı ve istinaf mahkemeleri başkanları veya vekillerinden oluşur. Bölge Yargı Kurulu'nun yetkileri aşağıdaki şekildedir:

1. Yargıya yönelik planlar hazırlamak, bunları tartışmak ve bunlar hakkında yorum yapmak.
2. Hâkimlerin atanması, terfileri, nakilleri ve görevlerine geri alınmaları, yargıçların davranış ve yeterliliklerinin doğrulanması ve yargı bağımsızlığının denetlenmesi.
3. Kurulun bütçesini hazırlamak ve onay için IKBY parlamentosuna sunmak.
4. Mahkemelerin idari işlerinin yürütülmesi.
5. Mahkeme kadrolarının atanmasını belirlemek.
6. Kurulun iç tüzüğünü hazırlamak.

IKBY'deki yargı sistemi Irak yargı sistemine benzemektedir. Yargı işlerinden sorumlu Bölge Yargı Kurulu bulunmaktadır. IKBY mahkemeleri:

1. Temyiz Mahkemesi: Başkan ve yardımcılarını dâhil dokuz yargıçtan oluşur ve IKBY'deki medeni mahkemeleri denetler.

2. İstinaf Mahkemeleri
3. Ceza Mahkemeleri
4. İlk Derece Mahkemeleri
5. Çocuk Mahkemeleri
6. Aile Mahkemeleri
7. Kabahat Mahkemeleri
8. İş Mahkemeleri
9. Araştırma Mahkemeleri
10. Hristiyan, Yezidi ve Diğer Dinlere Mensup Kişisel Müfredat Mahkemeleri

Federal yargı sistemiyle IKBY yargı sistemi arasındaki koordinasyon zayıftır. Federal yargı teşkilatıyla IKBY yargı teşkilatı arasındaki koordinasyon IKBY'nin Eylül 2017'de gerçekleştirdiği bağımsızlık referandumuyla oldukça zayıflamıştır. Bu nedenle federal yargı tarafından hüküm giyen veya şüpheli bir kişinin IKBY'de aynı suçtan hüküm giymesi ve hükmün

uygulanmasıyla IKBY dışında Irak otoriteleri tarafından tutuklanabilir. Böylece çift mahkûmiyet sorunu ortaya çıkabilmektedir. Irak Anayasası'nın 19. maddesinin 5. fıkrasına göre kimse yeni delil ortaya çıkmadıkça salıverildiği suçtan tekrar yargılanmaz. Diğer yandan merkezî hükûmetle IKBY kanunları arasındaki farklılıklar bu sorunu daha da derinleştirmektedir. Örneğin, IKBY'deki Terörle Mücadele Kanunu³⁵ hükümlerinin Irak Merkezî Hükûmeti Terörle Mücadele Kanunu³⁶ hükümlerine göre daha hafif olduğu belirtilmektedir.³⁷ Aynı suçları işleyenler arasında farklı hükümlerin uygulanması söz konusu olmaktadır. İki yargı sistemi arasındaki koordinasyon eksiklerinin giderilmesi için 29 Eylül 2020'de Yüksek Yargı Kurulu Başkanı Fayik Zeydan, Savcılık Teşkilatı Başkanı Muvaffak el-Ubeydi, Irak Yargı Denetim Kurulu Başkanı Casim Muhammet Abbut ile birlikte IKBY Temyiz Mahkemesi ve Erbil İstinaf Mahkemelerini ziyaret ederek IKBY yetkilileriyle bir dizi görüşme gerçekleştirmiştir.³⁸

³⁵ "Kanun Mukafahat el-İrhab Rakam 3 li-Senet 2006 li-Aklım Kurdistan el-İrak", *Kaide el-Teşriat el-İrakiye*, (Erişim Tarihi 5 Ocak 2021).

³⁶ "Kanun Mukafahat el-İrhab el-İraki Rakam 13 li-Senet 2005", *Kaide el-Teşriat el-İrakiye*, (Erişim Tarihi 5 Ocak 2021)

³⁷ "Irak/Aklım Kurdistan: Hatar el-Muhakeme el-Muzdevice bi-Sebeb el-İlaka bi-"DEAŞ" *Human Rights Watch*, 23 Aralık 2018, (Erişim Tarihi 5 Ocak 2021).

³⁸ "Reis Meclis Kaza el-Ala Yezur Aklım Kurdistan", *Meclis Kaza el-Ala*, 29 Eylül 2020, (Erişim Tarihi 7 Ocak 2021).

IRAK YARGI SİSTEMİNİN TEMEL SORUNLARI

Bağdat'taki Irak Yüksek Federal Mahkeme binası

1. Yargı Kurumlarının Bağımsızlık Sorunu

2005 Irak Anayasası'nın 19. maddesinin ilk fıkrasına göre yargı bağımsızdır ve yasalar dışında onun üstünde bir güç yoktur. Diğer yandan 2005 Anayasası, yargı bağımsızlığını güçlendirmek için kuvvetler ayrılığı ilkesini kabul etmiştir. Anayasada benimsenen yargı bağımsızlığı ilkesi ve yargı kurumlarını yürütme ve yasama erklerine karşı bağımsızlığı hükümleri teorik açıdan oldukça güçlü olmasına karşın uygulamada Irak'taki yargı kurumlarının bağımsızlığı yönünde ciddi tartışmalar söz konusu olmuştur. Bu bağlamda belirtmek gerekir ki yargı bağımsızlığıyla tarafsızlığı aynı anlamda kullanılmaktadır. Nitekim bağımsız olmayan bir yargının tarafsızlığından bahsetmek mümkün değildir.³⁹ Yargı bağımsızlığı hâkimlerin hukuka uygun olarak kendi kanaatlerine göre hüküm vermesini ifade eder. Yargı teşkilatının mahkemeler ve idare olarak ikiye ayrılması dolayısıyla yargı bağımsızlığı iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Mahkemelerin hüküm verme

işlerindeki bağımsızlığıdır. Dolayısıyla bu anlamda mahkemeler hem yargı teşkilatı içerisindeki diğer yargı kurumlarına hem de yürütme ve yasamaya karşı bağımsızlardır. Buradan hareketle yargılama işlemlerinde mahkemelere makam ve kurumların emir ve talimat vermesi hukuka aykırı olup hukuk devleti ilkesiyle çelişir. Diğer yandan idari işler konusunda mahkemeler Yüksek Yargı Kurulu talimatları doğrultusunda hareket ederler. Bu bağlamda belirtmelidir ki idari ve mali işler konusunda Yüksek Yargı Kurulu, yasama ve yürütmeye karşı bağımsızdır.

Hukuki açıdan Irak yargı kurumlarının bağımsızlığının düzenlenmesine rağmen uygulamada Irak yargı bağımsızlığını etkileyen iki temel etken bulunmaktadır. Bu iki etken aşağıdaki başlıklarda detaylı olarak incelenecektir.

1.1 Irak'taki Kota Temelli Yetki Paylaşımının Yargıya Yansıması

Irak'taki siyasal sistemin üzerine inşa edildiği din-mezhep ve kota temelli yetki paylaşımı-

³⁹ Ergün Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2017, s. 353

Yargı kurumlarının siyasi rekabetten etkilendiği gösteren bir diğer önemli mesele de idari ve mali yolsuzluğun devlet kurumları içerisinde yaygınlaşmasıdır. Bu bağlamda belirtmek gerekir ki yolsuzluğa bulaşanlara karşı, yargı kurumlarının seçici bir şekilde yaklaşması veya kayıtsız kalması, ülkedeki siyasi ve sosyal ve ekonomik sorunları derinleştirmiştir.

nın (Irak'ta muhasasa olarak bilinir) yargıya etki etmesidir. 2003 yılından itibaren Irak'ta başlayan yeni yönetim tecrübesinin mezhep ve etnik temelli yetki paylaşımı üzerine inşa edilmesi nedeniyle yargı kurumları, yürütme ve yasama erklerinin etkisi altında kalmıştır. Irak'taki siyasi partiler arasındaki rekabet yargı kurumları üzerinde ciddi etkiye neden olmuştur. Yargı kurumlarının özellikle Federal Yüksek Mahkemenin siyasileşmesine iki klasikleşmiş örnek verilir. Birincisi, anayasanın 76. maddesinde geçen "en fazla sandalyeye sahip parlamenter kitle" ifadesinden seçimlerde en çok oy alan siyasi parti veya seçim ittifakının mı yoksa seçimlerden sonra parlamentoda kurulan koalisyonun mu anlaşılması gerektiği konusunda Irak Federal Mahkemesinin verdiği karardır. "En fazla sandalyeye sahip parlamenter kitle" ibaresi yeterince açık değildir. Bu sebeple 2010 yılındaki parlamento seçimleriyle başlayan siyasi krizi çözmek için Federal Yüksek Mahkeme, "en fazla sandalyeye sahip parlamenter kitle" ibaresini seçimlerden sonra "parlamentoda en fazla milletvekiline sahip olan parlamenter kitle (koalisyon)" olarak yorumlamıştır. Bunun üzerine dönemin Başbakanı Nuri el-Maliki, meclisteki Şii siyasi

partilerle bazı Sünni siyasi partileri yanına çekerek 91 milletvekiliyle seçimlerde en çok oy alan İyad Allavi liderliğindeki Irakiye Listesi'nin hükümet kurmasını engellemiştir. Irakiye Listesi sözcüsü Haydar Molla, Irak Federal Yüksek Mahkemesinin "en fazla sandalyeye sahip parlamenter kitle" ifadesine ilişkin yorumunu "anayasa suikasta uğradı" şekliyle ifade etmiştir.⁴⁰

Federal Yüksek Mahkemenin ikinci tartışmalı kararı ise 2008'de anayasanın dördüncü bölümü başlığı altında düzenlenen bağımsız kuruluşların Bakanlar Kuruluna bağlı olarak yorumlanmasıdır. Anayasanın 102. ve 103. madde hükümlerine aykırı olarak Yüksek Seçim Komisyonu, Dürüstlük Komisyonu, İnsan Hakları Yüksek Komiserliği gibi bağımsız kuruluşların işlerinin yürütme özelliğine sahip olması gerekçesiyle Bakanlar Kurulu Başkanlığına bağlanması yönündeki Federal Yüksek Mahkeme kararı siyasi bir karar olarak nitelendirilmiştir.⁴¹

Bu bağlamda belirtmek gerekir ki Irak'taki Sünni siyasi partileri, yargı kurumlarının özellikle Maliki döneminde Sünnileri terörle suçlamak için bir araç hâline geldiğini ileri sürmüştür. Örneğin, 2006-2014 yılları arasında Maliki hükümetinde maliye bakanı

⁴⁰ Abdülsttar el-Ubeydi, "Cedel el-Kaima el-Ekbar Bi-İntihabat el-İrak", *Aljazeera*, 31 Mart 2010, (Erişim Tarihi 7 Şubat 2021).

⁴¹ Samir Muayet Abdullatif, "Tesiis el-Kaza el-İraki ve İnikasatuhu Ala el-Hukuk vel Huriyat el-Amme" *Furat Araştırma Merkezi*, 4 Aralık 2014, (Erişim Tarihi 12 Ocak 2021).

olan ve 2013 yılında Anbar'daki gösterilerle ün kazanan Rafi el-İsavi, terör ve yolsuzluk suçlamalarından dolayı görevden alınmış ve hakkında birçok yargı kararı alınmıştır. Ancak İsviçre, 2020 Haziran ayında kendisi teslim olmuş ve yolsuzlukla ilgili olan hükümlerden delil yetersizliği nedeniyle beraat etmiş, serbest bırakılmıştır. İsviçre'nin 2020 yılında Irak'a dönmesi ve yargı önüne çıkmasının siyasi anlaşmalar kapsamında gerçekleştiği yönünde söylemler ortaya çıkmıştır.⁴² Bu durum da yargının siyasi amaçlar doğrultusunda hareket ettiğini göstermektedir.

Yargı kurumlarının siyasi rekabetten etkilendiği gösteren bir diğer önemli mesele de idari ve mali yolsuzluğun devlet kurumları içerisinde yaygınlaşmasıdır. Bu bağlamda belirtmek gerekir ki yolsuzluğa bulaşanlara karşı, yargı kurumlarının seçici bir şekilde yaklaşması veya kayıtsız kalması, ülkedeki siyasi ve sosyal ve ekonomik sorunları derinleştirmiştir. Yargı teşkilatının en önemli kurumlarından bir olan Savcılık Teşkilatının siyasi motivasyonlardan dolayı yolsuzlukla ilgili dava açma konusunda hareketsiz kalması ve gerektiğinde yolsuzluğa bulaşanların yargılanmasına engel olmak için girişimde bulunduğu iddia edilmiştir. Yargının siyasi sürecin etkisi altında kalması sebebiyle Savcılık Teşkilatı, kamu ve bireylerin haklarını korumak yerine yolsuzluğa bulaşanları koruma işlevi görmeye başlamıştır.⁴³ Telefon şirketlerinin vergi ödememeleri nedeniyle 24 Aralık 2020'de Irak Bakanlar Kurulu tarafından telefon şirketleri kontratlarının yenilenmesine karşı açılan davada Savcılık Teşkilatı, kamu haklarını korumak için dava açmak yerine da-

va açanların davalarını iptal etmesini istemiştir. Nitekim sadece Zain telefon şirketinin 2005-2019 yılları arasında 360 milyar Irak dinarı (yaklaşık olarak 246 milyon dolar) vergi borcu bulunmasına rağmen Savcılık Teşkilatının bu şirkete karşı dava açmaması yargı kurumlarının etkin siyasi taraflarca kontrol edildiğine dair önemli bir göstergedir.⁴⁴ Uluslararası Şeffaflık Örgütü yayımladığı 2020 yılı raporuna göre Irak yolsuzlukla mücadelede 179 ülke arasından 160. sırada yer almıştır.⁴⁵ Irak'taki yolsuzluk bir anlamda yargı kurumlarının yolsuzluğa yönelik mücadeledeki zayıflığını gösterirken aynı zamanda yargı kurumlarının yolsuzluğa bulaştığı sorusunu ortaya koymaktadır. Savcılık teşkilatında rüşvetin olduğu yönünde iddialar bulunmaktadır.⁴⁶

Yargı kurumlarının siyasetin etkisi altında kalmasının temel nedeni, Yüksek Yargı Kurulu gibi kurumların başkanlarının Irak Parlamentosu tarafından atanmış olmalarının olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Irak Parlamentosundaki güçlü siyasi partiler, parlamentonun yargı kurumlarının başkanlarını belirleme yetkisini yargı üzerinde bir baskı aracı olarak kullanmaktadır. Bu nedenle Yüksek Yargı Kurulu, Savcılık Teşkilatı gibi önemli yargı kurumlarının bağımsızlığını sağlamak için yargıçlar arasında yapılan seçimle belirlenmesi yargı kurumlarını siyasi partilere karşı bağımsızlığını bir anlamda koruyabilir. Bu bağlamda belirtmekte yarar vardır, her ne kadar Irak Parlamentosu yargıçların atanmalarını onaylasa da aday gösterme yetkisi Yüksek Yargı Kurulu yetkisindedir. Dolayısıyla hukukun üstün olduğu bir ülkede böyle bir hukuki yaklaşım yargı bağımsızlığı-

⁴² "Siyasi el-İraki el-Bariz Rafi el-İsavi, Yuselim Nefsuhi lil-Kaza ve Anba An Safka" (Ünlü Iraklı Siyasetçi Kendini Yargıya Teslim Etti), *Aljazeera*, 16 Haziran 2020, (Erişim Tarihi 8 Şubat 2021).

⁴³ Mehdi Kasim, "Lazalet Mehazil el-Kaza el-İraki Tusir el-Suhriye Bade el-İstigrab vel Dehşet", *Aliraq News*, 16 Aralık 2020, (Erişim Tarihi 12 Ocak 2021).

⁴⁴ Facebook, (Erişim Tarihi 19 Şubat 2021), <https://www.facebook.com/alahedhd/videos/2953663754870265>

⁴⁵ "Corruption Preception 2020 Index", *Transparency International*, (Erişim Tarihi 16 Şubat 2020).

⁴⁶ "El-İrak: Kuzat Yetecahalun Mezayim Tazib", *Human Rights Watch*, 31 Temmuz 2018, (Erişim Tarihi 25 Aralık 2020).

2003 yılından sonra Irak'ta güvenlik sorununun yaşanması dolayısıyla yargıçlar ölüm tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Birçok hâkim el-Kaide gibi terör örgütleri tarafından suikasta uğramıştır. 2003 ile 2019 yılları arasında öldürülen yargı ve savcı sayısı 73 olmuştur.

nı sağlayabilir. Ancak böyle bir hükmün, Irak gibi kırılgan siyasi yapıya ve güvenlik yapısına sahip bir ülkede gerektiği şekilde fonksiyonunu yerine getirmesi oldukça zordur. Iraklı hukukçu akademisyenlerle yapılan görüşmelerde Irak Federal Yüksek Mahkeme, Irak Yüksek Yargı Kurulu ve Temyiz Mahkemesi gibi devletin en önemli yargı kurumlarının siyasi partiler arasında paylaştırıldığı veya siyasi partilerin etkisi altında kaldığını ifade etmişlerdir.

1.2. Güvenlik Alanındaki İstikrarsızlıklar

Irak'ta uygulanan kota temelli yetki paylaşımı sisteminin yanı sıra güvenlik meselesi de yargı bağımsızlığını doğrudan etkilemektedir. Yargıçların kaba güçle yönlendirilmesi meselesi Irak'ta yaygın olan bir meseledir. Yargıçların bağımsızlığı etkileyen en önemli faktörlerden biri de onlar üzerinde kaba gücün kullanılmasıdır. Oysa hâkimlik teminatı kapsamında yargıçların teminatlı bir statüde olmaları gerekir. Aksi hâlde görevlerini tarafsızlık ve serbestlikle yerine getirmeleri imkânsızlaşır. Hâkimlerin teminatıyla ilgili en önemli unsurlardan biri onların azlolunamaması ilkesidir. Bu ilke 2005 Irak Anayasası'nın 97. maddesindeki "yargıçlar yasaların belirlediği durumlar dışında görevden alınamazlar. Yargıçlarla

ilgili hükümler, uyarma, kınama ve benzeri cezalara çarptırılmaları yasayla düzenlenir" ifadesiyle yer almıştır. Ancak hâkimlerin sadece bu madde hükmüyle teminatlarının sağlanmasından bahsetmek kolay değildir. Yürütme ve yasama güçleri azil dışında birçok yoldan hâkimlerin mesleki hayatları üzerinde etkin olabilir. 2003 yılından sonra Irak'ta güvenlik sorununun yaşanması dolayısıyla yargıçlar ölüm tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Birçok hâkim el-Kaide gibi terör örgütleri tarafından suikasta uğramıştır. 2003 ile 2019 yılları arasında öldürülen yargı ve savcı sayısı 73 olmuştur.⁴⁷

Diğer yandan silaha sahip olan gruplar da hâkimler üzerinde doğrudan etkili olmuşlardır. 2019 yılı itibarıyla Irak'ta başlayan geniş çaplı halk gösterileriyle birlikte aktivistlere karşı yapılan suikastlara ilişkin tahkikatın sonuçsuz kalması ve Irak hükümetinin bu yönde icraatsız kalmasının en temel nedeninin de yargı kurumları başta olmak üzere diğer devlet kurumlarının devlet dışı silahlı aktörler tarafından yönlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Irak yargı erki içerisinde 19 Ekim 2019'da el-Arabi el-Cedid gazetesine konuşan bir kaynağa göre Irak siyasetinde etkin olan bazı taraflar yolsuzlukla ilgili yetkilendirilen yargıçları bireysel ve toplu

⁴⁷ Şüheda Meclis Kaza, *Meclis Kaza el-Ala*, (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2021), <https://www.hjc.iq/shheedq.php>

olarak öldürme, kaçırma veya ailelerini kaçırma tehdidi dolayısıyla yargıçlar, yolsuzluk davalarına bakamamaktadır. Keza Irak Dürüstlük Komisyonunun eski başkanı Talal el-Zavbayi, komisyonun bazı yolsuzluk dosyalarını takip etmesi dolayısıyla tehditlerle karşılaştığını belirtmiştir.⁴⁸

Yargı bağımsızlığı yönünde tartışmaların yürütülmesi, yargı prestiji açısından oldukça önemli konulardan biridir. Bu nedenle Irak yargısının tarafsızlığına ilişkin yapılan her adım vatandaşların hukuki güvenliğini büyük ölçüde etkilemektedir. Yargı kurumlarının spekülasyon yürütmek isteyenlere izin vermeyecek derecede bağımsız olması gerekir. Oysa yukarıdaki iki temel sebepten dolayı Irak yargı kurumlarının bağımsızlığı akademik çalışmaların ötesine geçerek kamuoyu meselesi hâline dönüşmüştür.⁴⁹

2. Yüksek Yargı Kurulu ile Federal Yüksek Mahkeme Arasındaki Anlaşmazlık

2005 Anayasası'nda iki bağımsız yargı kurumu olarak belirtilen Irak Federal Yüksek Mahkeme ile Irak Yüksek Yargı Kurulu arasında 2020 yılının başlangıcından itibaren anlaşmazlık yaşanmaya başlamıştır. Yargı prestijini olumsuz etkileme potansiyeli açısından oldukça önemli olan bu anlaşmazlığın temel nedeni Federal Yüksek Mahkeme üyelerinde ortaya çıkan boşluğun nasıl doldurulacağıyla ilgili olmuştur.

Yargının en önemli iki kurumu olan Yüksek Yargı Kurulu ile Federal Yüksek Mahkeme arasındaki anlaşmazlık 23 Ocak 2020 tarihinde Irak Yargı Günü dolayısıyla Yüksek Yargı Kuru-

lu Başkanı Fayik Zeydan'ın açıkladığı belgeyle gündeme gelmiştir. Fayik Zeydan tarafından yayımlanan belgeye göre Federal Yüksek Mahkeme üyesi Faruk Sami'nin hastalık nedeniyle emekliliğe sevk edilmesiyle Federal Yüksek Mahkemesi oturum gerçekleştirilmeyecektir. Yeni bir adayın seçilmesiyle Irak Federal Yüksek Mahkemesi yasasına mahkeme üyelerinin nasıl seçileceği hükmünün eklenmesi gerektiği belirtilmiştir.⁵⁰ Nitekim kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemekle yetkili olan Federal Yüksek Mahkeme, 30 sayılı Federal Yüksek Mahkemesi yasasında mahkeme üyelerinin seçilmesini düzenleyen hükmü, 21 Mayıs 2019 tarihinde 83/2019 sayılı kararıyla anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir. Federal Yüksek Mahkemenin bu kararına göre, anayasanın 91. maddesinde Yüksek Yargı Kurulu yetkileri arasında Federal Yüksek Mahkeme üyelerinin atanması için aday gösterme yetkisi bulunmamaktadır. Böylece Mahkeme üyelerindeki boşalan koltuğa yeni bir yargıcın seçilmesini düzenleyen hüküm bulunmamaktadır. Daha sonra Federal Yüksek Mahkemesi yargıçlarından birinin vefat ve 3 yargıcının emekliliğe sevk edilmesiyle üye eksiklikleri artmış ve yaklaşık bir yıllık bir süre Federal Yüksek Mahkeme davalara bakamamıştır. 19 Mart 2021'e kadar Irak Parlamentosu da yeni Federal Yüksek Mahkeme Yasası'nı benimsemediği için ve mevcut 30 sayılı yasaya mahkeme üyelerinin seçilmesine ilişkin bir mekanizmayı öngören bir hüküm de ekleyemediği için iki kurum arasındaki anlaşmazlık kaçınılmaz hâle gelmiştir.

Federal Yüksek Mahkeme, Ocak 2021'de Muhammed Recep el-Kubeysi'yi cumhurbaşkanlığına aday olarak göstererek mahkeme

⁴⁸ Eksem Seyfettin, "Irak Tehdidat Lil-Kuzat Tuyik Keşf Melefat el-Fesat", *El-Arabi el-Cedid*, 19 Ekim 2015, (Erişim Tarihi 19 Kasım 2020).

⁴⁹ Osman el-Muhtar, "Mithat Mahmut... Hal Tuskut el-Tazahurat Recul el-Maliki ve Brimer ve Saddam?", *El-Arabi el-Cedid*, 5 Eylül 2015, (Erişim Tarihi 19 Kasım 2020).

⁵⁰ "Bil Vasika İmam Meclis Kaza Yateburu Kararat Mahkeme el-İtihadıye Meduma Min Nahiye el-Kanuniye", *Baghdad Today*, 23 Ocak 2020, (Erişim Tarihi 7 Ekim 2020).

üyeleri olarak atanmasını resmî bir yazıyla talep etmiştir. Federal Yüksek Mahkemenin talebi üzerine Cumhurbaşkanlığı 2020 tarihli 40 numaralı kararnameyle 2018 Temmuz'da Temyiz Mahkemesinden emekli olan el-Kubeyisi'yi Federal Yüksek Mahkeme üyesi olarak atamıştır. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle el-Kubeyisi'nin atanması, Irak Yüksek Yargı Kurulu tarafından 2005 yılı 30 sayılı yasa hükümlerine aykırı bulunmuştur. Yüksek Yargı Kurulu, Federal Yüksek Mahkeme Yasası'nın üyelerinin nasıl seçileceğini belirten 30 sayılı yasanın 3. maddesinde yedek adaylığın olmadığını ifade etmiştir. Diğer yandan Yüksek Yargı Kurulu, söz konusu 3. maddenin Federal Yüksek Mahkeme tarafından daha önce anayasaya aykırı bulunarak kaldırıldığını ileri sürmüştür.

Yüksek Yargı Kurulu tarafından yapılan itirazlara göre el-Kubeyisi'nin atanması birçok nedenden hukuka aykırıdır.⁵¹ Birincisi, 2005 yılı 30 sayılı Federal Yüksek Mahkeme Yasası, yedek adayların atanmasıyla ilgili herhangi bir hüküm içermemiştir. Yasada yedek üyeliğin olmadığı husus, Federal Yüksek Mahkemesi başkanının cumhurbaşkanına gönderdiği 5 Mayıs 2009 tarihli 26/T/2009 ve 30 Haziran 2014 tarihli 233/T/2014 sayılı yazışmalarında da belirtilmektedir. İkincisi, Kubeyisi'nin mahkeme üyesi olarak aday gösterilmesi 30 Haziran 2014 tarihinde 30 sayılı 2005 Federal Yüksek Mahkeme Yasası'nın yürürlükte olduğu dönemde gerçekleşmiştir. Bu yasaya göre aday gösterme işlemi Yüksek Yargı Kurulu tarafından yapılır. Üçüncüsü, yedek üyenin asli üye gibi kalıcı bir şekilde göreve devam etmesi yedeklik mantığına aykırıdır. Dördüncüsü, 26 Ocak 2020 tarihinde Yüksek Federal Mahkemenin Kubeyisi katılımıyla oturum gerçekleştirmesi, 15/Federal/2020 kararını alarak el-Kubeyisi üyeliğini hukuka uygun bulmuştur. Bu durumda dava

konusu olan Kubeyisi aynı zamanda yargıç olmuştur. Bir yargıcın kendi lehine karar çıkarmayacağı hukukun temel kuralına aykırıdır.⁵²

Yukarıdaki eleştiriler üzerine Federal Yüksek Mahkeme 16 Mart 2010 tarihinde 22/T.K/2020 sayılı resmî yazıyla Kubeyisi'nin atanmasına ilişkin Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin geri çekilmesini istemiştir. Mahkemenin toplantı yeter sayısını sağlamak için aynı yazının ikinci kısmında Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle yedek olarak belirlenen üyelerden yararlanmak için cumhurbaşkanından onay istemiştir.

Yeni Federal Yüksek Mahkeme üyelerini seçebilmek için Irak Parlamentosu 30 sayılı 2005 Federal Yüksek Mahkeme Yasası'nda 13 Mart 2021'de değişiklikler yapmıştır. Bu değişikliklerle 30 Sayılı 2005 Kararnamesi'ne 3. maddesi aşağıdaki şekilde değişmiştir:

1. A. Federal Yüksek Mahkeme başkan, bir başkan yardımcısı ve meslekte olan birinci sınıf yargıçları arasından seçilen yedi üye de asil üyeden oluşur. Mahkeme üyesi seçilecek yargıçların yargıdaki hizmetlerinin 15 seneden az olmaması gerekir.
B. Mahkemenin 4 yedek üyesi var. Hizmeti 15 seneden az olmayan ve meslekte olan birinci sınıf yargıçları arasından seçilirler.
2. Irak Yargı Kurulu, Federal Yüksek Mahkeme, Savcılık Teşkilatı, Yargı Denetim Kurumu başkanları mahkemenin başkanını, başkan yardımcısı ve üyelerini aday yargıçlardan seçer. Seçilen adayların seçildikleri tarihten itibaren en geç 15 güç içerisinde cumhurbaşkanı kararnamesiyle atanmaları için isimleri cumhurbaşkanına gönderilir.

⁵¹ "Favda el-Kaza el-Dustori", *Meclis Kaza el-Ala*, 12 Şubat 2020, (Erişim Tarihi 7 Kasım 2020).

⁵² Fuat Hüseyin, "Nisab el-Mahkemel İthadiye", *Meclis Kaza el-Ala*, 7 Nisan 2020 (Erişim Tarihi 7 Ağustos 2020).

Diğer yandan parlamento tarafından yapılan yasa değişikliğinde 2005 yılında cumhurbaşkanının 2 sayılı ve 2007 yılındaki 3 sayılı kararnameleriyle atanan yargıçların emekliliğe sevk edildiği hükme bağlanmıştır.⁵³ Böylece, Yüksek Yargı Kurulu ile Federal Yüksek Mahkeme arasındaki anlaşmazlık, parlamentonun 30 sayılı yasada gerçekleştirdiği değişikliklerle ancak mümkün olmuştur. Ancak bu anlaşmazlıklar, Irak'taki yüksek yargı kurumlarının siyasi ve şahsi çıkarların etkisi altında kaldığını göstermiştir. Bazı Iraklı akademisyen ve hukukçulara göre Yüksek Yargı Kurulu Başkanı Fayik Zeydan ile Federal Yüksek Mahkemenin eski Başkanı Mithat Mahmut arasındaki anlaşmazlıklar yargı kurumları arasındaki bir anlaşmazlığa dönüşmüştür.

3. Federal Yüksek Mahkeme ile Yüksek Yargı Kurulu Arasındaki Anlaşmazlıkların Siyasete Yansımaları

17 Mart 2020 tarihinde eski Necef Valisi ve Irak Parlamento üyesi Adnan ez-Zurfi'nin Irak Cumhurbaşkanı Berham Salih tarafından hükümeti kurmakla görevlendirilmesiyle Irak Federal Yüksek Mahkemesi ile Yüksek Yargı Kurulu arasında iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Federal Yüksek Mahkeme, Muhammed Tevfik Allavi'nin hükümeti kurma teklifinden geri çekilmesinin ardından, cumhurbaşkanının parlamentodaki en büyük siyasi kitleye (koalisyon) dönmeden Adnan ez-Zurfi'yi hükümet kurmakla teklif etmesini anayasanın 76. maddesine uygun bulmuştur. Oysa Irak Anayasası'nın 76. maddesinin 1. fıkrasına göre cumhurbaşkanı seçildiği tarihi takip eden 15 gün içerisinde en fazla sandalyeye sahip olan siyasi kitlenin adayını Bakanlar Kurulunu oluşturmakla görevlendirir. Irak Federal Yüksek Mahkemesi'nin bu görüşüne karşın Irak Yargı Kurulu

Başkanı Fayik Zeydan, hükümeti kurmak için başbakan aday teklifinin cumhurbaşkanının mutlak yetkisi olmadığını belirtmiştir. Zeydan'a göre Adnan el-Zurfi'nin en büyük siyasi kitle tarafından başbakan adayı olarak gösterilmeden cumhurbaşkanı tarafından hükümeti kurmakla teklif edilmesini anayasaya aykırıdır.

Zeydan bu yönde yayımladığı bir açıklamada toplantı yeter sayısı sağlayamadığı için Federal Yüksek Mahkemenin karar almayacağını belirtmiştir. Bu nedenle Zeydan, cumhurbaşkanı tarafından başbakan adayının mutlak bir şekilde teklif edilmesi yönünde Federal Yüksek Mahkeme kararının doğru olmadığını belirtmiştir. Yüksek Yargı Kurulu, adaylıkla teklifin iki farklı hukuki işlem olduğunu belirtmiştir. Parlamentoda en fazla sandalyeye sahip siyasi güç başbakanlığa aday gösterir cumhurbaşkanı söz konusu adayı hükümeti kurmakla teklif eder.⁵⁴

Irak Parlamentosunda Federal Yüksek Mahkemenin çalışma ve kuruluşunu düzenleyen bir yasanın kabul edilmemesi nedeniyle iki kurum arasındaki çatışma hukuki çatışmadan çıkarak siyasi polemikler konusu olmuştur. Yargı kurumlarının profesyonelliğinin tersine iki kurum birbirinin imajını bozmak için sosyal medya hesapları üzerinden bir çatışma yaşamıştır.

Federal Yüksek Mahkeme ile Yüksek Yargı Kurulu arasındaki anlaşmazlıklar siyasi anlaşmazlığın bir parçası hâline dönüşmüştür. Nitekim Zurfi, Berham Salih tarafından teklif edilen, en çok tepki alan ve siyasi tartışma yaratan siyasetçi olarak ortaya çıkmıştır. Dört siyasi koalisyon; 329 parlamento milletvekilinden 26 milletvekiline sahip Kanun Devleti Koalisyonu (Devlet-ul Kanun), Fetih Koalisyonu (Tahalif

⁵³ "Kanun Tadil el-Evvel li-Kanun Rakam 30 li-Senet" *Barlaman el-İraki*, (Erişim Tarihi 5 Temmuz 2021).

⁵⁴ Zeyd Salim, "Hilafat Meclis Kaza el-Ala ve el-Mahkeme el-İtihadıye Tahtedim", *Alarabi el-Cedid*, 23 Mart 2020, (Erişim Tarihi 08 Ağustos 2020).

el-Fetih - 48 milletvekili), Ulusal Anlaşma Koalisyonu (Kutlet Adul Vatani - 18 Milletvekili), Ulusal Yaklaşım Koalisyonu (Kutlet el-Nehc el-Vatani - 9 Milletvekili) ve Hikme Koalisyonu (Teyyar el-Hikme) parlamentoda en çok sandalyeye sahip koalisyonun cumhurbaşkanı tarafından teklif edilmesi gerektiğini belirterek Zurfî'nin en çok sandalyeye sahip koalisyon tarafından değil doğrudan cumhurbaşkanı inisiyatifıyla teklif edildiği hukuka aykırılığını ileri sürmüşlerdir.⁵⁵ Böylece Yüksek Yargı Kurulunun tutumu hukuki açıdan tutarlı olsa da Zurfî'ye karşı olan güçlü siyasi partilerin etkisi altında kaldığı izlenimi bırakmıştır. Diğer yandan Irak Yüksek Federal Mahkeme ise Cumhurbaşkanı Salih ve Zurfî'yi destekleyen Sadr Koalisyonu gibi siyasi partilerin yanında olduğu algısına sebep olmuştur. Böylece Irak Anayasası'nda eşit hukuki statüde kabul edilen Yargı Kurulu ile Federal Yüksek Mahkeme kurumlarının bağımsızlığı ve imajı ciddi anlamda bir darbe almıştır. Ayrıca bağımsız olması gereken yargı kurumlarının siyasi oyunun etkisi altında kaldığı görülmüştür.

Öte yandan, 31 Temmuz 2020 tarihinde Irak Başbakanı Mustafa el-Kazimi tarafından 6 Haziran 2020 tarihinde olarak belirlenen ve 19 Ocak 2021'de, 10 Ekim 2021 tarihine ertelenen erken seçimlerin gerçekleştirilmesi önündeki en büyük engellerden biri Federal Yüksek Mahkeme üyelerindeki eksiklikler olmuştur. 2005 Anayasası'nın 93. maddesine göre parlamento için yapılan genel seçimlerin sonuçları, Federal Yüksek Mahkeme tarafından onaylanır. Federal Yüksek Mahkemenin karar alabilmesi için üyelerinin tamamının oturumlara katılması gerekir. Yüksek Yargı Kurulu ile Federal Yüksek Mahkeme arasındaki üye atama yetkisinin hangi kurumun elinde olduğuna dair an-

laşmazlık giderilmesi gerekmiştir. Bu nedenle de 13 Mart 2021'de Federal Yüksek Mahkeme Yasası'nda parlamentonun değişiklik yapmasıyla Federal Yüksek Mahkemenin yeni üyeleri atanmıştır.

4. Federal Yüksek Mahkeme Yasası'nın Çıkartılmama Sorunu

Anayasanın 92. maddesinin 2. fıkrasının "Federal Yüksek Mahkeme belirli sayıda yargıçlar, İslam fıkhi ve hukuk uzmanlarından oluşur" ibaresindeki fıkhi uzmanları ifadesi, yeni Federal Yüksek Mahkeme Yasası'nın parlamentoda kabul edilmesi önündeki en büyük engellerden biridir. Yeni bir Federal Yüksek Mahkeme Yasası, 2005'te Irak Anayasası'nın kabulünden bu yana siyasi partiler arasındaki en çok ihtilaf- lı konulardan biridir. Siyasi anlaşmazlıklardan dolayı Irak Parlamentosu 4. döneminde Federal Yüksek Mahkemesinin yeni yasasını kabul edememiştir. Haziran 2019'da parlamentoda tartışılan yasa tasarısındaki fıkhi uzmanları 4 (2'si Şii ve diğer 2'si de Sünni mezhebinden) olarak belirlenmiştir. Ancak söz konusu tasarı, görüş farklılıkları nedeniyle kabul edilmemiştir.⁵⁶ Anayasada geçen fıkhi uzmanı bazı siyasi partiler tarafından din adamları fıkhi uzmanı olarak yorumlanmıştır. Böylelikle mezhep ve dinlerin Federal Yüksek Mahkemede temsilinin sağlanması tartışılmıştır. Irak'taki siyasi sisteme hâkim olan kota sisteminin Federal Yüksek Yargıda uygulanması durumunda söz konusu mahkemenin tarafsız olması gerekliliği ilkesini çığnemiş olabilir. Nitekim Irak'ta uygulanan etnik ve din temelli kota sistemi devlet otoritelerinde Irak halkı arasında denge sağlamaktan ziyade siyasi tarafların hukuka aykırı eylemlerini örtbas etmek için bir araç hâline gelmiştir.

⁵⁵ Zeyd Salim, "Hilafat Meclis Kaza el-Ala ve el-Mahkeme el-İtihadîye Tahtedim", *Alrabi el-Cedid* 23 Mart 2020, (Erişim Tarihi 8 Ağustos 2020).

⁵⁶ Ala el-Lami, "Meşru Kanun el-Mahkeme el-İtihadîye Yahrukul Dustur fi Selesate Mevazi", *Albadeel el-İraki*, (Erişim Tarihi 9 Kasım 11 2020).

Hâlihazırda Irak Parlamentosundaki siyasi güçler arasında fıkıh uzmanlarıyla ilgili görüş farklılıkları iki temel mesele üzerinedir: Birincisi, fıkıh uzmanlarının mahkemede karar alma da oy kullanma haklarının olup olmamasıyla ilgilidir. Bazı siyasi partiler, fıkıh uzmanlarının sadece bağlayıcı olmayan görüş bildirmekle yetkili olmalarını istemektedir. İkinci meseleyse fıkıh uzmanlarının sayısı ile ilgilidir. Bazı taraflar fıkıh uzmanlarının sayısının 4 ve bazıları da 2 olarak belirlenmesi istemektedir.⁵⁷

Diğer yandan din ve mezhep farklılıklarının yargıya yansması, yargı bağımsızlığının yanı sıra ülkede mezhepçiliği derinleştirmeyi güçlendirebilir. Oysa din ve mezhep sınıflandırmasından ziyade göz önüne alınması gereken liyakat olmalıdır. Ayrıca fıkıh uzmanının aynı dinden olması ve din adamı olması gibi bir zorunluluk yoktur. Teknik açıdan fıkıh uzmanlarının nasıl tespit edileceği, söz konusu uzmanların hukuki meselelere bakıp bakmayacağı gibi konularda herhangi bir netliğin bulunmaması nedeniyle Federal Yüksek Mahkeme Yasası üzerinde tartışmalar devam etmektedir.

Federal Yüksek Mahkemenin en önemli yetkilerinden biri de parlamento seçimlerinin onaylanmasıdır. 2019 yılının Ekim ayında başlayan halk gösterileri üzerine Irak Başbakanı Adil Abdülmehdi'nin yerine kurulan Mustafa el-Kazimi hükümetinin en temel görevi erken seçimlerin gerçekleştirilmesi olmuştur. Yeni Federal Yüksek Mahkeme Yasası'nın parlamento tarafından çıkartılması veya mevcut yasa, parlamento seçimlerinin ön koşulu olarak görülmüştür. Aksi hâlde Federal Yüksek Bu nedenle Muhammed Şiya es-Sudani, Kasım el-Araci, Mezahim et-Timimi, Adnan ez-Zurfi ve Muhammed Sahip Deraci, Federal Yüksek Mahkeme Başkanı Mithat Mahmut ve Yüksek

Yargı Kurulu Fayık Zeydan ile ayrı ayrı görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. Yapılan görüşmede parlamentoda ikinci kez okunan Federal Yüksek Mahkemenin kabulü veya 2005 tarih 30 sayılı federal Yüksek Mahkemenin kabulü görülmüştür. Adı geçen milletvekilleri, yargı kurumundaki aksamaların giderilmesi için parlamento başkanlığı ile iş birliği içerisinde söz konusu sorunun giderilmesi yönünde çaba göstereceklerini belirtmişlerdir.⁵⁸

Erken seçimler 6 Haziran 2021'den 10 Ekim 2021 tarihine ertelenmesine rağmen, Irak Parlamentosu, Federal Yüksek Mahkeme Yasası'nı 2021 Mart ayına kadar kabul etmemiştir. Federal Yüksek Mahkeme üyelerindeki eksikliğin giderilmesi, seçimleri ertelemek için bir araç olarak kullanılmak istenmiştir. Irak Parlamentosunun Federal Yüksek Mahkemeyi siyasi bir araç hâline getirdiğini belirtmek yanlış olmayacaktır. Nitekim birçok siyasi parti gelecek seçimlerde gerekli halk desteğini elde edemeyeceği endişesiyle erken seçimlere olumlu yaklaşmamıştır. Bu nedenle Federal Yüksek Mahkemeye yeni üyelerin atanmasına yol açabilecek mekanizmaların benimsenmesine seçimlere karşı olan bazı siyasi partiler isteksiz davranmıştır.

Demokratik devletlerin ve hukuk devletlerinin neredeyse en temel kuruluşu olarak kabul edilen anayasa mahkemeleri, Irak'ta 2019-2021 yılları arasında işlevini yerine getirememiştir. Böylece Irak'ta parlamenter diktatörlüğün ortaya çıktığı bir durum söz konusu olmuştur. Parlamentodan çıkan yasaların anayasaya uygunluğunu denetlemekle görevli olan Federal Yüksek Mahkeme, parlamentoda ağırlığı olan siyasi güçler tarafından ihmal edilmiştir.

⁵⁷ "El-Kutel el-Siyasiye Tankasim İla Selas Havla Devrul Fukaha fil-Mahkeme el-İtihadiye", *NRT*, (19 Şubat 2021).

⁵⁸ "Adem İktimal Nisab el-Mahkeme el-İtihadiye el-Ulya Yumesil Tatilen lil-Sulta el-Kazaiye", *glgamesh*, (Erişim Tarihi 9 Kasım 2020).

Irak Parlamento Başkan Yardımcısı Hasan el-Kaabi, Federal Yüksek Mahkeme Yasası'nın kabul edilmesinin siyasi ihtilaflardan dolayı zor olduğunu belirtmiştir. Gelecek seçimlerin gerçekleştirilebilmesi için 30 Sayılı Federal Yüksek Mahkemesi'nin iptal edilen 3 maddesiyle ilgili bir değişiklik yapılması gerektiğini belirtmiştir. Sadr Hareketi üyesi olan Kaabi'nin bu açıklaması, Federal Yüksek Mahkemenin siyasi partiler arasındaki siyasi kavganın konusu olduğunu göstermektedir. Nitekim Sadr Hareketi, erken seçimlerin yapılmasını desteklemiştir.⁵⁹ Kaabi'nin açıklamalarından anlaşıldığı

üzere Federal Yüksek Mahkemenin uzun zaman boyunca işlevsiz bırakılması, halkın gösteriler sonucu ortaya koyduğu yeni hükümetin kurulması isteği önüne geçilmek için kullanılmıştır. Ancak 10 Ekim 2021 erken seçimlerin yaklaşması ve klasik güçlerin tekrar siyasi süreci kontrol edeceğine dair emarelerin ortaya çıkmasıyla birlikte 18 Mart 2021'de 30 sayılı 2005 yılı Federal Yüksek Mahkeme Yasası'na ilişkin 25 sayılı 2021 yılı değişiklik yasası kabul edilmiştir. Böylece yeni Federal Mahkemesi üyeleri atanmıştır.

⁵⁹ "Hadade Naib el-Evvel Li-Reis el-Berlaman Hasan el-Kabi, el-Yevmul Ahat, Hiyareyin Li-Temrir Kanun el-Mahkeme el-İttihadiye", *Alsumaria*, 31 Ocak 2021, (Erişim Tarihi 19 Şubat 2020).

SONUÇ

Irak Yüksek Federal Mahkemesi, genel seçim sonuçlarının iptali için yapılan başvurunun reddine hükmetti.

Irak yargı sistemi 2003 yılından sonra kuvvetler ayrılığı ve yargı bağımsızlığı üzerine inşa edilmiştir. Bu husus, yargı erkinin örgütlenmesi şeklinden de anlaşılmaktadır. Ancak Irak'taki yargı sistemi gerek 2003 yılı öncesindeki diktatör rejimi gerekse 2003 yılından sonra ortaya çıkan din, mezhep ve etnik temelli yetki paylaşımı üzerine kurulan siyasal sistem, yargının yapısı ve işlevini etkilemiştir. 2003 yılı öncesi ve sonrası Irak'taki yargı kurumlarının, yürütme ve yasama güçlerinin etkisi altında kaldığı görülmektedir. Halk iradesine dayanan parlamento ve hükümetlerin eylemlerinin hukuka uygunluğunu denetlemek için bağımsız yargı kurumlarının bulunmasını gerekir.

Demokratik ve güçlü hukuk devletinin inşası için kaçınılmaz olan yargı işlerinden sorumlu bağımsız bir kurulun 18 Eylül 2003'te 35 sayılı işgal yönetimi kararıyla kurulması, Irak Geçici Ulusal Hükümeti'nin 2005 yılında çıkardığı 30 sayılı kanunu ile Federal Yüksek Mahkemenin tesis edilmesi, yasal düzenlemeler bağlamında önemli bir gelişmedir. Bu iki kurum 2005 Anayasası'nda da benimsenmiştir. Yasal düzenlemelere rağmen 2003 yılından sonra ortaya çıkan düzende temel anayasal hakların

ihlal edilmesi yönünde ciddi ihlaller gerçekleşmiştir. Diğer yandan devlet kurumlarında mali ve idari yolsuzluklar artmıştır. Ancak yargı kurumları, yapılan tüm hukuksuzlukların karşısında en zayıf güç konumuna düşmüştür.

Irak devletinin güçlenmesi, yargının bağımsızlığına ve güçlenmesine bağlıdır. Nitekim zayıf erki, devlet kurumları içerisindeki yolsuzluğu artırmaya sebep olur ve cezasızlık nedeniyle de bireyleri, hukuka aykırı eylemlere karşımaya cesaretlendirir. Irak yargı kurumlarının güçlenmesi yönünde ilk adım, yargı kurumu içerisindeki yargıçların siyasi güçlerle olan gayriresmî ilişkilerinin kesilmesiyle mümkün olacaktır. Bu bağlamda Yüksek Yargı Kurulu ile Federal Yüksek Mahkeme üyelerinin belirlenmesindeki kriterlerin siyasi parti bağlılığı esasına dayanmaması, yargının görevini bağımsız bir şekilde yerine getirmesi açısından oldukça önemlidir. Irak yargı kurumlarının devletin demokratik ve hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde güçlendirilmesi için görevini yerine getirebilmesi, devlet dışı silahın ve terörün sonlandırılması gerekir. Aksi hâlde yargı kurumları, silahın ve tehditlerin etkisi altında hareket

etmek zorunda kalacaktır. Federal Yüksek Mahkemenin kuruluşunda siyasi bağlantısı olmayan ancak bütün bileşenleri ve bölgeleri temsil eden yargıçların atanmasına dikkat edilmesi, ülkede katılımcı demokratik düzenin

yerleşmesine katkı sağlayabilir. Diğer yandan Federal Yüksek Mahkemeyi düzenleyen kapsamlı bir yasanın 2005 yılından bu yana çıkartılmaması, siyasetin yargı işlerini kontrolü altına aldığına dair önemli bir göstergedir.

EKLER

24 Şubat 2005 Yılı 30 Sayılı Irak Federal Yüksek Mahkeme Yasası

Madde 1:

Federal Yüksek adı altında kurulacak olan mahkemenin merkezi Bağdat olup görevini bağımsız bir şekilde yerine getirir ve yasalar haricinde hiçbir otorite hâkimiyetinde değildir.

Madde 2:

Federal Yüksek Mahkeme mali ve idari olarak bağımsızdır.

Madde 3:

Geçici Irak Yönetim Kanunu'nun 44. maddesinin H fıkrasında belirtildiği üzere Federal Yüksek Mahkeme bir başkan ve sekiz üyeden oluşur. Bölgelerin kurullarıyla istişare içerisinde olacaktır. Yüksek Yargı Kurulunun gösterdiği adaylar Başkanlık Konseyi tarafından mahkeme üyeleri olarak atanır.

Madde 4:

Federal Yüksek Mahkeme aşağıdaki görevleri yerine getirir:

1. Federal hükümet ile bölge hükümetleri, valilikler, belediyeler ve yerel yönetimler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmak.
2. Bir mahkeme veya resmî makamın ya da ilgili savcının talebi üzerine Irak Geçici Yönetim Yasası hükümlerine yönelik olarak ilgili tarafların çıkardığı yasa, karar, yönetmelik, talimat ve emirlerin uygunluğunu denetlemek.
3. İdare Mahkemesi tarafından verilen karar ve hükümlerine karşı yapılan itirazlara bakmak.

4. İstinaf niteliğiyle önüne gelen davalara bakmak ve ihtisası federal bir yasayla düzenlenir.

Madde 5:

1. Mahkeme başkanı, üyelerini toplantı tarihinden önce yeterli vakitte toplanmaya davet eder. Toplanma gündemi ve ilgili belgeler davet mektubuna eklenir. Üyelerinin tamamı hazır bulunmadıkça oturum yapılmaz. Federal hükümet ile bölgesel hükümetler, vilayetler, belediyeler, yerel yönetimler arasındaki çatışmalarla ilgili 2/3 çoğunluk gerektiren kararlar dışında mahkemenin kararları salt çoğunlukla alınır.
2. Mahkemenin aldığı hüküm ve kararlar kesindir.

Madde 6:

Federal Yüksek Mahkeme başkanı ve üyeleri bir bakanın maaşı ve ödeneklerini alır.

(Yürürlükten kaldırılmış)

Federal Yüksek Mahkeme başkanı ve üyeleri, hizmetten ayrılmak istemedikçe, bir üst yaş sınırı belirtmeden hizmet vermeye devam ederler.

Madde 7:

Federal Yüksek Mahkeme Başkanı ve üyeleri, görevlerine başlamadan önce Başkanlık Konseyi huzurunda aşağıdaki yemini ederler:

Görevimi dürüst ve doğru bir şekilde yerine getirme ve rakipler arasında hakikat ve adalet içinde yargılama ve yasaları dürüst ve tarafsız olarak uygulama konusunda Yüce Tanrı'ya yemin ederim.

Madde 8:

1. Federal Yüksek Mahkeme başkanı, mahkemenin idaresinden sorumludur ve yetkilerinin bir kısmını mahkemenin bir üyesine devredebilir.
2. Federal Yüksek Mahkeme Başkanı, mahkeme çalışanlarını atar ve tüm işlerini bakar.

Madde 9:

Federal Yüksek Mahkeme, mahkemede ki iş akışını düzenleyen prosedürleri, başvuru ve taleplerin kabulünü, duruşma icraatını ve bu yasanın uygulanmasını kolaylaştıran iç tüzüğünü çıkartarak resmî gazetede yayımlanır.

30 Sayılı Kararname İlk Değişikliğine İlişkin 2021 Yılı 25 Sayılı Yasa**Madde 1:**

Federal Yüksek Mahkeme Yasası'nın 3. maddesi kaldırılarak yerine aşağıdaki hüküm geçer:

Madde 3

Birinci: A. Federal Yüksek Mahkeme başkanı, bir başkan yardımcısı ve meslekte olan birinci sınıf yargıçları arasından seçilen yedi üyede asil üyeden oluşur. Mahkeme üyesi seçilecek yargıçların yargıdaki hizmetlerinin 15 seneden az olmaması gerekir.

B. Mahkemenin 4 yedek üyesi var. Hizmeti 15 seneden az olmayan ve meslekte olan birinci sınıf yargıçları arasından seçilirler.

İkinci: Irak Yargı Kurulu, Federal Yüksek Mahkeme, Savcılık Teşkilatı, Yargı Denetim Kurumu başkanları mahkemenin başkanını, başkan yardımcısını ve üyelerini aday yargıçlardan seçer. Seçilen adayların seçildikleri tarihten itibaren en geç 15 güç içerisinde cumhurbaşkanı kararnamesiyle atanmaları için isimleri cumhurbaşkanına gönderilir.

Madde 2:

Yasası'nın 4. Maddesi kaldırılarak yerine aşağıdaki hüküm geçer:

Madde 4

Federal Yüksek Mahkeme Aşağıdaki Yetkileri Kullanır:

Birinci: Yürürlükteki yasa ve yönetmelikler anayasa uygun olduğunu denetler.

Birinci: Anayasa metinlerini yorumlama.

Üçüncü: Federal otoritelerin çıkardığı yasalar, kararlar, yönetmelikler, talimat ve icraattan kaynaklanan meselelere hükme bağlar. Yasaya göre Bakanlar Kurulu, ilgili taraflar birey ve diğerleri mahkemede itiraz etme hakkı var.

Dördüncü: Federal hükümet ile bölge hükümetleri, valilikler, belediyeler ve yerel yönetimler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmak

Beşinci: bölge ile vilayet hükümetleri arasındaki anlaşmazlıkları hükme bağlamak.

Altıncı: Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu başkanı ve bakanlara karşı suçlamaları hükme bağlamak.

Yedinci: Temsilciler Meclisi genel seçimlerine ilişkin nihai sonuçları onaylamak.

Sekizinci: A. Federal yargı ile bölgeler ve bir bölgeye dâhil olmayan vilayetlerin yargı kurumları arasındaki yetki uyuşmazlıklarını hükme bağlamak.

B. Bölge yargı kurumlarıyla bir bölgeye dâhil olmayan vilayetler arasındaki yargı kurumları arasındaki yetki uyuşmazlıklarını hükme bağlamak.

Dokuzuncu: 2005 Anayasası'nın 25. maddesine göre Temsilciler Meclisin aldığı ka-

rarlara karşı 30 gün içerisinde yapılan itirazlara bakmak.

Madde 3:

Yasanın 6. maddesinin 3. fıkrası kaldırılır. Yerine aşağıdaki hüküm geçer.

Madde 6

A. 9 Sayılı 2014 Yılı Birleşik Emeklilik Yasası ve 160 Sayılı 1979 Yılı Yargı Örgütlenmesi Yasası ve bu yasaların yerine geçecek yasa hükümlerinden istisna olarak Mahkeme (Federal Yüksek Mahkeme) başkanı, başkan yardımcısı ve üyeleri 72 yaşını doldurduktan sonra cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle emekliliğe sevk edilir.

B. Federal Yüksek Mahkeme üyeleri 30 Sayılı 2005 Yılı Yasanın 3. maddesi 3. fıkrasına göre seçildikten sonra, A fıkrasına (Madde 6 A) istisna olarak 160 Sayılı 1979 Yılı Yasası ve 9 Sayılı 2014 Yılı Birleşik Emeklilik Yasası'na göre 1 Haziran 2005'te çıkarılan 2 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ve 9 Şubat 2007'de çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle atanan mahkeme başkanı ve üyeleri emekliliğe sevk edilir.

Madde 4:

Yasanın 7. Maddesi kaldırılarak yerine aşağıdaki hüküm geçer:

Madde 7:

Federal Yüksek Mahkeme Başkanı ve üyeleri, görevlerine başlamadan önce Cumhurbaşkanı huzurunda aşağıdaki yemini ederler:

"Görevimi dürüst ve doğru bir şekilde yerine getireceğime, hasımlar arasında hak ve adalete göre hükme edeceğime, anayasa ve yasaların hükümlerini dürüst ve tarafsızca uygulayacağıma, yargının bağımsızlığı, onuru ve dürüstlüğünü muhafaza edeceğime, anayasa ve genel ve özel özgürlükleri koruyacağıma Yüce Allah'ın huzurunda yemin ederim."

Madde 5:

Herhangi bir sebeple mahkeme başkanı, başkan yardımcısı ve üyelerinin cumhurbaşkanı önünde yemin edememesi durumunda veya herhangi bir sebeple atanmaları için cumhurbaşkanlığı kararnamesinin çıkmaması durumunda Temsilciler Meclisi başkanı huzurunda yemin ederler. Atanmaları için 15 gün içerisinde parlamenter emir çıkartılır.

Madde 6:

Mahkemenin kuruluşunda Irak birleşenleri arasında anayasal denge sağlanır.

Madde 7:

Mahkemenin en az 10 hukuk alanında deneyimi olan genel sekreteri bulunur, bakan vekili statüsünde ve yetkilerine sahiptir.

Madde 8:

A. Bu yasa, Temsilciler Meclisinde karara bağlandığı 18.03.2021 tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

B. Bu yasa resmî gazetede yayımlanır.

 www.orsam.org.tr

    [orsamorgtr](https://www.youtube.com/orsamorgtr)